

Modet den 31te Mai.

Hr. Prof. Dr. Theol. *Scharling* meddeelte følgende Bemærkninger om de kritisk omtvilede Ord i 1 Joh. V. 7. 8.

Som bekjendt har der gjennem Aarhundreder været ført Strid om, hvorvidt de Ord, der i mange trykte Udgaver findes i 1 Joh. V. 7. 8. og som vi for Tydeligheds Skyld her fremsætte i Klammer, nemlig:

Ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες [ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· καὶ οἱ τοὶ οἱ τρεῖς ἐν εἰσι. Καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῆ] τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἶμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἐν εἰσιν.

have oprindeligen hørt til det johanneiske Brevs Text, eller om de senere ere blevne indskudte. I det sidste halve Sæculum har man anseet Uægtheden af disse Ord ved Kritikens Hjælp bragt til saadan Evidents, at derom herskede blandt Theologerne af de meest forskjellige dogmatiske Retninger en Eenstemmighed, hvis Lige man ikke let fandt ved noget andet kritisk Problem, som tidligere havde fundet forskjellig Løsning. Ordene ere blevne udeladte i det Nye Testaments Text i de kritiske Udgaver af *Griesbach*, *Lachmann*, *Tischendorf*; og næsten alle*) nyere Commentatorer (*Lücke*, 1836, *Baumgarten Crusius*, 1845, *Düsterdieck*, 1854, *Huther*, 1855, *Ebrard*, 1859), have erklæret dem for uægte. Allerede for længe siden have baade supra-

*) Foruden Katholiken *G. K. Mayer* (Comment. über die Briefe des Ap. Joh. Wien 1851) gjøre ogsaa Protestanterne *Sander* (Comment. zu den Br. Joh. Elberfeld 1851) og *Besser* (ifølge *Huther*, Krit. exeg. Hdb. über die Briefe Joh. S. 189, hvor dog ikke angives, i hvilket Skrift) en Undtagelse. Jeg har ikke havt Leilighed til selv at see disse Forfatteres Skrifter. Dr. *Wieselgreen*, (hvis Afhandling om 1 Joh. V., 7. 8. vi strax komme til at omtale) synes ikke heller at have kjendt dem. I det Mindste nævner han dem ikke.

naturalistiske og rationalistiske Dogmatikere ophørt at gjøre nogen Brug af dem. Imod en saa absolut Forkastelsesdom har Dr. *Wieselgreen* følt sig opfordret til at gjøre Indsigelse i en Afhandling, der findes indrykket paa Svensk i *Dansk Kirketidende*, 7de og 14de April 1861 (Nr. 15 og 16) under Overskrift: *Är frågan om 1 Joh. V. 7 v's apostolicitet numera afgjord, och afgjord genom versens oemotsägliga förkastande?* (Ett offentligt föredrag i Kongl. Wetenskaps og Witterhets Samhället i Göteborg d. 1. Mars 1859.) Han har i dette Øiemed »underkastet de Grunde, hvormed man i theologiske Lærebøger fra de sidste 70—80 Aar har bestridt Ægtheden af 1 Joh. V. 7« (— saaledes betegne vi efter Dr. W.'s og Andres Exempel for Korthedens Skyld de omstridte Ord —) »en ny Prøvelse«.

Det er ikke ganske heldigt, at den høitærede Forfatter har under denne Form stillet sig sin Opgave; thi det egentlige og nærmeste Spørgsmaal kommer derved ikke i den rigtige Belysning. Ved at tage Hensyn til saamange og saa forskjelligartede Skrifter som »theologiske Lærebøger« i et Tidsrum af de sidste 70 til 80 Aar bliver der jo rigtignok Leilighed til at drage endeel Paastande, Ytringer o. desl. ind i Discussionen, om hvilke det ikke er vanskeligt at godtgjøre, hvorledes de trænge til Berigtigelse, for at deres Gyldighed nu tildags kan anerkjendes. Men for at vide, om de omstridte Ord i 1 Joh. V. 7. 8. høre til Brevets oprindelige Text, er det af ingen Betydning, om f. Ex. nogle ældre Dogmatikere som de af Forfatterne paabe- raabte (Döderlein, Wegscheider) ved summarisk at angive Resultatet af de kritiske Undersøgelser have sagt: »at Ordene mangle i alle græske Codices«, istedetfor at det burde hedde: »i alle græske Codices, der ere ældre end det XVde eller XVIde Aarhundrede«, eller: »at de ikke findes i nogen latinsk Codex før det Xde Aarhundrede«, da Stedet dog findes i latinske Codices af ældre Datum, etc. Man kan — og Forfatteren til disse Blade har ved paa ny at gennemgaae Rækken af Forhandlingerne om 1 Joh. V. 7. fundet det stadfæstet i ri-

geste Maade — efterwise en uendelig Mængde Feiltagelser, Misforstaaelser, Urigtigheder, hvori baade Forsvarere og Angribere af det omhandlede Steds Ægthed have gjort sig skyldige; men det er aldeles unyttigt at opholde sig derved, naar det, man egentlig vil vide, er: *har man efter de Hjælpemidler og Oplysninger, som i vor Tid staae den videnskabelige Forskning til Tjeneste, Ret i at betragte Ordene i 1 Joh. V. 7. 8. fra ἐν τοῖς οὐρανῶις indtil ἐν τοῖς γῆι (inclus.) som hørende til det johan- nenske Brevs Text? eller er man beføiet til at ansee dem som indskudte ved en anden Haand end Forfatterens og derfor udelukke dem fra Brevets oprindelige Text?*

Hvad man ved denne Leilighed allerførst maa tydeliggjøre sig, for ikke at forvirre det rette Synspunkt, er, at det Spørgsmaal, hvorom der handles, er reent historisk og ikke dogmatisk, uden at dermed skal nægtes, at dets Afgjørelse ligesom saa mange andres kan middelbart faae en dogmatisk Betydning; men det bliver da ikke mere det samme, men et andet Spørgsmaal, der fordrer sin særegne Løsning. Det har fra gammel Tid været en udbredt Forestilling, at Villigheden til at anerkjende eller Vægningen for at antage Ægtheden af 1 Joh. V. 7, væsenligen skulde være begrundet i en bevidst eller ubevidst Tro eller Vantro paa Trinitetsdogmet, en Forestilling, som Forfatteren til den ovennævnte Afhandling ved flere af sine Ytringer synes at give Medhold. Alligevel have Theologer, hvis Oprigtighed i at forsvare dette Dogma man ikke vil kunne drage i Tvivl (f. Ex. Luther, Bugenhagen og mange andre), paa det Bestemtteste erklæret sig mod Stedets Ægthed*), medens aabenbare Bestridere

*) Luther udelod de omhandlede Ord i sin tyske Bibeloversættelse og har flere Gange udtalt sig om, at de ikke fandtes i «de græske Bibler». Da der i Aaret 1549 udkom i Wittenberg en Evangelie- og Epistelbog, som indeholdt hine Ord, advarede *Bugenhagen* (Expos. Jonæ 1550): obsecro chalcographos et eruditos viros — ut — illam additionem omittant et restituant græca suæ priori integritati et puritati propter veritatem. Ogsaa de Schweitzerske Reformatorer, *Zwingli*, *Oecolampad*, *Bullinger* o. A. ere af samme Mening.

af Treenighedslæren (f. Ex. Socinus) have udviklet og forsvaret deres Anskuelse, endogsaa med Indrømmelse af Forudsætningen om, at 1 Joh. V. 7 hørte til den johanneiske Text.*) Dersom nemlig Stedet er ægte, vil det dog ingen Beviiskraft have netop for det Dogma, for hvis Skyld man har tillagt det saa stor Vægt. I denne Henseende fortjener det ogsaa at bemærkes, at medens de, der bestride Ægtheden af 1 Joh. V. 7. 8, almindeligen have betragtet den oprindelige Text forandret ved Tilsætning fra *orthodox* Side *imod Arianismen* (saaledes betragtede ogsaa Luther Stedet), gaves der allerede tidligen ogsaa dem, der ansaae dette Bibelsted corrumperet af *arianske Kjættere* til Bestridelse af den *orthodoxe* Lære. Saaledes finde vi hos Scholastikeren *Thomas Aquinas* i det 13de Aarh. følgende Anmærkning til de ovennævnte Ord i 1 Joh. V. 8: *hoc* (nemlig »tres unum sunt«) in veris exemplaribus non habetur, sed dicitur esse appositum ab hæreticis Arianis *ad pervertendum intellectum sanum auctoritatis præmissæ* (nemlig »tres unum sunt« i det syvende Vers) *de unitate essentiæ trium personarum*. Thi derom kan jo ingen Tvivl være, at naar det i V. 8 hedder om de tre Vidner, Aanden, Vandet og Blodet, »at de ere *Eet*«, dette da maa forstaaes saaledes: »deres Vidnesbyrd gaaer ud paa at bekræfte *Eet* og det *Samme*«. Men hvis Ordene i V. 8: »hi tres unum sunt« ere ægte og nødvendigen maae have den angivne Betydning, vil der jo ogsaa være al Grund til at forklare *de samme Ord* paa *samme Maade* i det foregaaende Vers, hvorved Beviiskraften for de himmelske Vidners Homooisie bortfalder, og Bibelstedet kun indeholder en Bekræftelse paa deres Overeensstemmelse.**)

*) I respons. ad 8 caput *Vujecki* Classis I. argum. 11. p. 587: »Hactenus ita locutus sum, quasi nullam controversiam patiatur locus iste; qui tamen adeo controversus est, etc.

Ifølge Düsterdieck II, 356 er 1 Joh. V. 7 endog optaget i den Socianske Oversættelse 1630 — dog med særegne Bogstaver — og i *Rahauer Katechismen* 1659.

**) S. Lückes Commentar, (dansk Overs. ved Boethe, S. 258): »For at bruge dette Sted endnu i vore Dage som Beviis for den kirkelige (immanente,

Dersom man derimod ikke blot vil forsvare Ægtheden af det hele Bibelsted 1 Joh. V. 7. 8, men ogsaa hævde den Fortolkning af samme, hvorved det kommer til at udtale den kirkelige Lære om de tre guddommelige Personer og deres Væsenseenhed, da kan derfra reises en endnu farligere Indvending, nemlig mod det hele johanneiske Brevs Ægthed. I en saadan Form som her, findes nemlig ingensteds i de apostoliske Skrifter lært om Treenigheden: dersom derfor de omhandlede Ord ere ægte og høre til Brevets oprindelige Text, da kunne de benyttes som Vidnesbyrd om, at Brevet selv er et efterapostolsk Product og har ingen Fordring paa kanonisk Anseelse.

Disse Argumentationer — hvis Rigtighed det ikke er vor Hensigt her at underkaste videre Kritik, men som nærmest skulle tjene til at oplyse, hvorledes Indblandelsen af det dogmatiske Hensyn har kunnet forøge Vanskeligheden ved det omhandlede kritiske Problems Løsning — ville vise Vigtigheden af først og fremmest at fastholde den historisk-kritiske Betragtning og indskrænke sig til Spørgsmaalet: *paa hvilke Vidnesbyrd støtter sig Optagelsen af 1 Joh. V. 7 i det johanneiske Brevs Text?* — Først efter dette Spørgsmaals Besvarelse vil det være tilladt at indlade sig paa Undersøgelsen af, hvorvidt det der ved vundne Resultat har en dogmatisk Betydning, og hvilken denne er.

Det var Miskjendelse af Spørgsmaalets historiske Betydning, naar den ærværdige *Bengel*, der i det anførte Bibelsprog og dets Bevarelse saae noget Guddommeligt (*θεῖον* quoddam), *optog det i det N. T.s Text*, uagtet han indrømmede Rigtigheden af det Mangelfulde i de historiske Vidnesbyrd, men trøstede sig ved: *etiam atque etiam sperare licet, si non autographum Johanneum, at alios vetustissimos codices græcos, qui hanc periocham ha-*

ontologiske) Trinitetslære, derfra afholdes selv den meest Orthodoxe af den exegetiske Samvittighed, fordi Udtrykket *ἐν εἰναι* her øiensynligt betegner noget ganske andet end i Trinitetslæren.»

beant, in occultis providentiæ forulis adhuc latentes suo tempore productum iri (*Appar. crit. p. 770*). Thi Udgiveren af et Oldtidsskrift skal gjengive sin Text efter de Vidner, som foreligge, og ikke efter saadanne, hvis Tilværelse og Beskaffenhed han ikke kjender. Men den ovennævnte Bebreidelse træffer ogsaa f. Ex. *Lücke*, naar han i Anledning af hine Bengels Ytringer lader sig henrive til at sige: »*Hvad der paa Bengels Tid endnu var en tilladelig Trost for denne fromme og samvittighedsfulde Kritiker, dette er nu forbudt selv den frommeste og meest samvittighedsfulde.*» Thi da vore ældste Vidner for det Nye Testaments Text baade i Henseende til Alder og Antal lade en vid Plads aaben til Fuldstændiggjørelse, kan det ikke være Nogen formeent at haabe paa en Mulighed som den, hvormed Bengel trøstede sig. Derfor kan man heller ikke billige de stærke Udtalelser, som ved denne Leilighed have undsluppet ellers besindige Forskere, som forsikkrede, »at, dersom 1 Joh. V. 7 skulde findes at være ægte, da maatte man opgive al Tillid til den videnskabelige Kritik, da vilde der ikke gives noget Kriterium paa Sandt og Falsk, da vilde det hele Nye Testaments Text blive usikker etc.« Det ligger nemlig i enhver historisk Undersøgelses Natur, at den aldrig kan blive saaledes afsluttet, at *Muligheden* jo maa indrømmes, at en fornyet Forskning med rigere Hjælpemidler vil kunne føre til et andet Resultat end det, der til en vis Tid maa ansees for det rigtige. Nye Iagttagelser kunne komme til, som hidtil vare ubekjendte, nye Synspunkter kunne gjøre sig gjældende, hvorved de tidligere afgjørende Momenter nedsættes til en ringere Betydning, og den hele Sag stilles i et andet Lys. I og for sig kan der derfor ikke være Noget at indvende imod, at en Undersøgelse optages paa ny, om hvilken man troer at kunne godtgjøre, at den er bleven afsluttet, uden at de Oplysninger ere blevene fuldstændigen samlede og prøvede, som betinge dens Afgjørelse. Men, dersom den klarere Erkjendelse af Sandheden ikke skal unyttigen opholdes, maa man til at vække Tvivl om Gyldigheden af den

tidligere Forsknings Resultat have en tilstrækkelig Opfordring enten i nye Kjendsgjæringer, som tidligere ikke vare bekendte, eller i Sikkerheden for at have afvundet de tidligere bekendte Kundskabskilder Oplysninger, som forhen vare undgaaede Opmærksomheden ved deres Benyttelse.

Var der en saadan Opfordring ved nærværende Leilighed? Det kan ikke nægtes, at siden det omhandlede Spørgsmaals sidste og, som det almindeligen antages for, afgjørende Behandling ved *Griesbach* i et Appendix til hans Udgave af det N. T. 1806: *Diatribē in locum 1 Joh. V. 7. 8.*, ere kritiske Vidner blevne dragne for Lyset, hvilke man til hiin Theologs Tid endnu ikke havde Leilighed til at kjende.*) Og hvad de indvortes Grunde angaaer, hvormed man har villet bevise Stedets Uægthed uden Hensyn til den historiske Bevidnelse, da er der vistnok reist mangan sand og fornuftig Betænelighed mod Stedets apostoliske Authentie fra Hensyn til Sammenhæng, Udtryksmaade etc., men der er ogsaa med altfor stor Ophævelse tillagt dem en Betydning, som dog vilde blive væsenligen modificeret, dersom uformodentligen en gammel græsk Maiuscelcodex blev opdaget, som indeholdt de omtvistede Ord.

Paa den anden Side have dog de Documenter, som indtil det nærværende Øieblik ere bragte for Lyset, og hvoriblandt nogle — ogsaa efter Dr. Wieselgreens Mening — ere af høieste Vigtighed, langt fra at omstøde, ikkun end mere bestyrket det Resultat, hvortil Undersøgelsen af 1 Joh. V. 7 allerede var ført

*) Som Stadfæstelse paa, hvad jeg ovenfor yttrede om Betydningen af stærke Forsikringer, som de Lærde ofte tillade sig, kan det tjene, at selv en Griesbach kunde i ovennævnte Diatribe p. 3 være uforsigtig nok til at yttre: «Quin confidenter pronuntiare ausim, in nulla bibliotheca Europæa exstare codicem ullum græcum, in quo comma septimum legatur; talis enim si ullibi repertus fuisset, thesaurus tam rarus atque exoptatus dudum in publicam lucem esset productus.» Alligevel fandt *Scholz* (s. Kritische Reise in Frankreich, Schweiz, Italien 1818—21) 1 Joh. V. 7 i en Vaticansk Codex, hvormed vi det Følgende skulle meddele nærmere Oplysning.

paa Griesbachs Tid, nemlig at Stedet ikke findes i noget græsk Haandskrift, som er ældre end det femtende eller sextende Aarhundrede. Hvad angaaer de andre mere middelbare Vidnesbyrd, hvorpaa man har beraabt sig til Gunst for det omhandlede Bibelsted, har Dr. Wieselgreen ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til allerede tidligere fremsatte Modbemærkninger og desuden forøget de under den langvarige tidligere Debat frodigen opvoxne og nærede Misforstaaelser med nogle nye Misviisninger.

Endskjøndt det saaledes kunde synes et temmeligt nyttigt Arbejde atter at optage og belyse dette Anliggende, har jeg dog ikke anseet det for ganske uhensigtsmæssigt at meddele nogle Bemærkninger, hvortil den ovennævnte Afhandling giver Anledning. Thi den Indsigelse, som her er bleven gjort af en bekjendt Videnskabsmand og Skribent imod Udviisningen af 1 Joh. V. 7 fra Johannesbrevets Text, og den Mistro, som ved samme Leilighed er bleven udtalt mod den theologiske Kritik, kan lade befrygte, især naar man seer hen til en i vor Tid udbredt Sympathie med conservative Bestræbelser i katholiserende Retning, at Mange ville kunne forledes ikke blot til en skjæv Opfattelse af det enkelte Spørgsmaal, hvorom her handles, men til en urigtig Bedømmelse overhovedet om Betydningen af en høist nødvendig Green af den videnskabelige Theologie. Dr. Wieselgreen har nemlig gjort Henviisning til ikke faa Momenter, som maae vække en høi Grad af Opmærksomhed hos dem, der ikke have gjort det Nye Testaments Textkritik og navnlig det specielle Spørgsmaal om 1 Joh. V. 7 til Gjenstand for nærmere Undersøgelse. Hvo skulde ikke fatte Mistillid til Kritikernes Dristighed, naar de fra det N. T.s Text udelukke et Bibelsted, »der fandtes i ikke færre end 49 græske Haandskrifter, som vare tilgjængelige for en lærd Udgiver af det N. T. endnu i det 17de Aarhundrede« —? og som »i det fjerde og femte Aarhundrede, ifølge den lærde Kirkefader Hieronimus's Vidnesbyrd, læstes til hans Tid i alle græske Codices« —? Dog selv den, der veed Besked med Betydningen af disse Vidnesbyrd, vil ikke uden

Interesse saalidt som uden Nytte atter levendegjøre sig Erin- dringen om en literair Strid, der frembyder et af de meest slaaende Exempler paa, hvor store og langvarige Virkninger en Misforstaaelse, foranlediget ved en utidig og urigtig Oplysning, kan fremkalde, naar den gjentages og forsvarer med tilsyneladende Lærdom og Skarpsindighed, snart i redelig Overbeviisning snart under Indflydelse af mindre uegennyttige Hensyn.

Da vi ikke besidde de nytestamentiske Forfatteres egne Haandskrifter, ere vi henviste til at kjende dissers Indhold fra de Afskrifter, som ere blevne bevarede til vor Tid, fra de Oversættelser af det N. T. i forskjellige Sprog, som ere blevne forfattede ved Christendommens Udbredelse i de første Aarhunderder efter dens Indtrædelse i Verden, og endelig fra Citationer af det Nye Testamentes Skrifter hos de ældste christelige Skribenter.

De græske Codices frembyde det umiddelbareste og fuldstændigste Hjælpemiddel til Kundskab om det Nye Testamentes Text. Men da dette Fortrin kun er relativt, blive de andre kritiske Hjælpemidler ikke overflødige. Antallet af nytestamentlige Haandskrifter som nu ere bekjendte, beløber sig*) til henved 1000 (950). Ikkun ganske faa indeholde imidlertid det hele Nye Testamente. Af Haandskrifter, som omfattede den hele Samling, bleve ved forskjellige Tilfælde i Tidernes Løb de enkelte Dele (Evangelier, Breve etc), hvoraf et saadant Exemplar bestod, ofte skilte fra hinanden.** Ogsaa kunde Afskrivningens Kostbarhed foranledige Privatfolk til at lade sig nøie med Afskrifter af en-

*) Deri indbefattet en egen Classe, de saakaldte *Lectionaria*, hvis Bestemmelse var at indeholde Udtog, enkelte Stykker af det N. T., til Brug ved Forelæsning i Kirken.

**) Stundom findes ogsaa enkelte Blade af det samme Haandskrift paa de forskjelligste Steder i Verden. Saaledes har man i Wien 2 Blade, i London 4 Blade og i Vaticanet 6 Blade af et Evangelieskrift paa Purpurpergament, fra Slutningen af det 6te Aarhundrede (Cod. N.). Haandskrifterne A (Ev.) og G (Paul. Br.) kunde man ligeledes — ifølge *Reuss*, *Gesch. des N. T.* § 379 — fristes til at ansee for Stykker af een og samme Codex.

kelte Bøger, maaskee med den Hensigt, senere at faae dem supplerede, uden at dette Forsæt blev virkeliggjort. Hyppigst bleve de fire Evangelier afskrevne; de paulinske Breve oftere end de katholske, hvilke sidste man pleiede at forbinde med Apostlenes Gjerninger. Dog forbandtes ogsaa ofte de paulinske og de katholske Breve med sidstnævnte Skrift. Sjældnest vare Haandskrifterne af Apokalypsen. De ældste Haandskrifter ere skrevne med Uncialbogstaver (literæ unciales s. majusculæ). Af saadanne, forfattede fra det 4de til det 10de Aarhundrede, kjendte man endnu i 1854 — efter Tischendorfs Opgivende i *Herzogs Realencyclopædi* (Art. Bibeltext der N. T.) — kun 41.*) De fleste Haandskrifter ere skrevne med Cursiv- eller Minuskelskrift (literæ minusculæ), fra Enden af 10de indtil det 16de Aarhundrede. Ikkun tre af de Codices med Uncialbogstaver som hidtil vare bekjendte, ere komne til os i en Tilstand, der forudsætter Fuldstændighed, men ere dog ikke uden betydelige Huller. Saa-

*) Senere skal dette Antal være forøget. Af den betydelige Samling Haandskrifter, som Tischendorf bragte hjem fra sin sidste orientalske Reise (1859), er det mærkeligste den græske Bibel-Codex, som han fandt i Klostret paa Sinai, der skal indeholde hele det N. T., og hvis Alder Tischendorf sætter til 4de Aarh. Oplysninger om denne Codex har Tischendorf givet i *Notitia editionis codicis Bibliorum Sinaitici auspiciis imp. Alexandri II. susceptæ*, Leipzig 1860.

For Oversigts Skyld og med Hensyn til den følgende Udvikling vil følgende Opgivelse kunne være hensigtsmæssig:

Fra 4de Aarh.

haves een Codex B: (Cod. Vaticanus), som indeholder Evv., Ap. G., Kath. Paul. (Om Cod. Sinaiticus (Σ) s. foregaaende Anmærkning).

Fra 5te Aarh.

fire: C (Ephraim) A (Alexandr.) I (28 Blade, hvoraf 7 høre til Mtth., 2 til Marcus, 5 til Lucas etc.) T (Fragmenter af 3 Kap. i Johannes-Evang.).

Fra 6te Aarh.

ni: N, P, Q, R, Z, D, Evv., Ap. G., D Paul, E Ap. G., H. (fjorten Blade med Fragmenter af 5 Pauli Breve).

Fra 7de Aarh.

to Fragmenter: F^a, Θ (fire Blade af Matth. Ev.).

Fra 8de Aarh.

syv, (tildeels Fragmenter): W^a, W^b, Y, A, E, Evv., L Evv., B Apok.

ledes indeholder den Vaticanske Codex (i følgende Orden) Evangelierne, Ap. G., de katholske Breve, de paulinske Breve, Hebr. indtil IX, 14; men det Øvrige tilligemed Brevene til Timotheus, Titus, Philemon samt Apokalypsen er gaaet tabt. Den Alexandrinske Codex (A) begynder først med Matth. XXV, 6 $\epsilon\xi\epsilon\rho\chi\epsilon\sigma\theta\epsilon$ $\epsilon\iota\varsigma\ \tau\eta\nu$. Desuden mangle Joh. VI, 50—VIII, 52 og 2 Cor. IV, 13—XII, 2. Den Pariserpalimpsest, Cod. Ephraemi (C), der tilligemed de to nævnte Haandskrifter A og B vare de ældste, man hidtil kjendte i Europa, mangler af de fire Evangelier henved 24 Capitler, af Ap. G. henved 9, af de katholske Breve henved 7, af samtlige paulinske Breve henved 31, af Apokalypsen 9 Kapitler. Selv af Minuskeltodices ere neppe 20 fuldstændige.

Af Apostlenes Gjerninger og de apostoliske Breve kjendte man omtrent 140 Haandskrifter til den Tid, da Griesbach skrev sin ovenanførte Afhandling om 1 Joh. V. 7. Senere ere flere blevne dragne frem, saa at Tischendorf (a. St.) og Reuss (a. St. S. 371) angive det hele Antal til 200.

Nu forholder det sig saaledes med de omstridte Ord i 1 Joh. V. 7. 8., at de ikke findes i et eneste græsk Haandskrift, som er ældre end XVde eller XVIde Aarhundrede. Af alle de 140 Haandskrifter, som Griesbach kjendte, og som vare efterseete af Lærde med fortrinligt Hensyn til det angivne Bibelsted, læses det kun i eet, den saakaldte Codex Montfortianus, der nu findes i Trinity College i Dublin (derfor ogsaa kaldt Dublinensis, betegnet som cod. 34 hos Griesbach). Denne Codex tillægger man imidlertid paa Grund af, at den først er skrevet ved Enden af det femtende eller Begyndelsen af det sextende Aarhundrede, ikke noget stort kritisk Værd. Dens Alder kjendes blandt Andet deraf, at den er skrevet paa Linnedpapir, som først blev be-

Fra 9de Aarh.

tretten: M, O (otte Blade af Joh. Ev.), X, V, **T**, **A**, F, Evv., K. Evv. (fuldstændig), F Paul., G. Paul., H Ap. G., K Katholske Br., Paul., L Ap. G., Kath., Paul.

Fra 10de Aarh.

fem: S, U, G Evv., M E Evv., E. Paul.

nyttet i det fjortende og følgende Aarhundreder.*) Efter Angivelse af Travis (*Letters to Gibbon* p. 153), som hørte til Forsvarerne af 1 Joh. V. 7, har Michaelis (Inkl. til det N. T. 2det B. S. 132 i den danske Oversættelse af Stauning, Kbhvn. 1791) afskrevet Stedet Linie for Linie saaledes:

*Οὐ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυ
 ρουντ' ἐν τῷ οὐνω, πηρ, λογος και πνα αγιον
 και οὐτοι οἱ τρεῖς ἐν εἴσι.
 και τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυ
 ρουντ' ἐν τη γη, πνα, ὕδωρ καὶ αἷμα*

Derpaa følger (V. 9) *Εἰ την μαρτυριαν κτλ*, saa at Ordene *και οι τρεις εις το εν εἴσι*, der mangle i mange Haandskrifter af Vulgata, ogsaa mangle her. Den Formodning, at Stedet er optaget fra den latinske Bibel og derfra oversat paa Græsk, be- styrkes fremdeles ved Udeladelsen af Artiklerne *ὁ (π.) ὁ (λογ.) τὸ (πν.)*, der ikke vel kunde udelades paa Græsk; ligesom *ἐν τη γη* temmelig ugræsk er sat istedetfor *ἐπι της γης*, ligeledes formo- dentlig fordi der i Latinen stod *in terra*. Et andet Kriterium paa, at denne Codex er bleven forandret efter Vulgata er, at det er den eneste, som med Vulg. læser V. 6 *ὅτι ὁ χριστός ἐστιν ἀλήθεια*, og V. 20 *καὶ ὤμεν* (istfor *ἐσμεν*) *ἐν τῷ ἀληθινῷ*. De sidste Bemærkninger i Forbindelse med det Vidnesbyrd, som *Wetstein* (Prol. p. 52) giver denne Codex: »recentiori & minus diligenti manu descriptus est« ere mere afgjørende for dens ringere Værd, end dens unge Alder, forsaavidt der mod det *ubetingede* Hensyn til samme kan gøres den Indvending, at et Haandskrifts Alder endnu ikke afgjør den deri indeholdte Texts Alder og Værd, da unge Haandskrifter kunne være tagne efter meget gamle, ældre efter saadanne, som vare nærmest foran-

*) Reuss (§ 373) siger rigtignok, at man allerede i 13de Aarh. brugte Linned- eller Kludepapir til Bibelhaandskrifter. Men almindeligen antages dette Slags Papir ikke at forekomme før 1318.

gaaende*). Den Montfortianske Codex har i alt Fald ikke 1 Joh. V. 7 fra den Complutensiske Bibeludgave, saaledes som den saakaldte Cod. Ravianus**), thi Stedet i hiin er gjengivet ikke lidet forskjelligt fra Texten i de sidstnævnte. Del blev af *Mill* bemærket, at den har overmaade mange besynderlige Læsemaader (140), som ellers ikke findes i andre Haandskrifter; Tallet paa disse er imidlertid noget formindsket — bemærker *Michaelis* Indl. II. S. 132 — da man har havt Leilighed til at sammenligne flere Haandskrifter.

Blandt de Codices, som siden Griesbachs Tid ere blevne bekendte, har man kun fundet to, hvori læses 1 Joh. V. 7. De angives som ubetydelige Haandskrifter, og deres Vidnesbyrd kun at have ringe Vægt. Saaledes dommer *Düsterdieck*, Comment. II, S. 348. *Huther*, S. 189. *Tischendorf* o. A. Men man kunde have ønsket en nærmere Begrundelse af denne Dom. Af *Düsterdieck* (a. St.) sees, at det skal være *Scholz*, som først har draget hine Haandskrifter for Lyset. Den ene er en Codex græcolat. i Vaticanet. I sin kritiske Udg. af N. T. 1849 har *Tischendorf* kun nævnt den (under Ziffret 162), med Tilføielse, at »den er omtrent fra det 16de Aarhundrede« og at den ikke har Ordene *καὶ οἱ ἰουδαῖοι εἰς τὸ εἶναι εἰσὶν* ligesaalidt som Artiklerne *ὁ, ὁ, τὸ*. Af *Scholz's* Arbejder har ikkun hans *Bibl.-Kritische Reise in Frankreich, der Schweiz, Italien, Palæstina und im Archipel in den Jahren 1818—21* (Leipz. 1823) været mig tilgjængeligt. Her findes imidlertid 1 Joh. V. 7 anført med Afvigelser, hvorpaa *Tischendorf* ikke har gjort opmærksom: »Un-

*) *Reuss* a. St. S. 392. *de Wette*, Einl. in das N. T. § 41. *Rink*: Ein Beitrag zur Feststellung der Grundsätze des newest. Textkritik, i Theol. Stud. u. Kr. 1846, II. S. 400 ff.

**) Denne Codex kan ikke komme i Betragtning blandt det N. T.'s Haandskrifter, da det maa ansees afgjort, at den kun er en Afskrift af den Complutensiske Bibel lige indtil sammes Trykfeil, med nogle forsætlige Afvigelser til at skjule Bedrageriet (s. *Michaelis*, Indl. II S. 140 ff. *Eichhorn* E. S. 232 o. A.).

ter allen Handschriften der Vaticanischen Bibliothek« — siger Scholz, a. St. S. 105 — »ist Ottob. 298, die Apostelgeschichte und Briefe enthaltend, von 15. Jahrhundert, die einzige, welche die Stelle 1 Joh. V. 7 nach der lateinischen Uebersetzung geändert hat und zwar auf folgende Weise:

οἱ μαρτυροῦντες ἀπο τοῦ οὐρανοῦ πατήρ λόγος καὶ πνεῦμα ἅγιον καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσὶ καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἀπο τῆς γῆς τὸ πνεῦμα λ.

Die lateinische Uebersetzung zur Seite hat die Stelle nach der gewöhnlichen Weise:

Quia tres sunt, qui testimonium dant in coelo, pater, verbum et spiritus sanctus, et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus etc.

Man maa finde det besynderligt, hvorledes Scholz kan tale om »die einzige Handschrift, welche die Stelle 1 Joh. V. 7 nach der lateinischen Uebersetzung geändert hat«; thi Ordene *ἀπο τοῦ οὐρανοῦ* og *ἀπο τῆς γῆς*, hvorved Texten i dette Haandskrift adskiller sig fra andre, ere jo netop ikke forandrede *efter den latinske Oversættelse*, og i den latinske Oversættelse, pleier »nach den gewöhnlichen Weise« ikke at være udeladt Ordene: *et tres unum sunt* efter *P. V. et Sp. S.* Ved Scholz's Anførelsesmaade af 1 Joh. V. 7 seer man heller ikke, om Cod. Ottob. har Ordene i V. 8 efter de tre jordiske Vidner: *καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ εἶν εἰσὶ*. — Den anden Codex opføres af Tischendorf som 173** med følgende korte Oplysning i Parenthes: »(est cod. Neapol. sæc. fere XI, sed ** est sæc. XVI vel etiam recentior)« og dernæst, at Ordene i V. 8 *καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσὶν* ere udeladte ligesom ogsaa Artiklerne *ὁ, ὁ* og *τὸ*.

Medens nu disse Codices maaskee kunde have fortjent en noget større Opmærksomhed fra de nyeste Kritikers Side — en Mangel, der vistnok hidrører fra den Sikkerhed, hvormed disse vare overbeviste om, at det omhandlede Bibelsted er kommet ind fra Vulgata — er det dog, i Betragtning af den meget yngre Alder, hvortil i ethvert Tilfælde hine to Codices høre,

langt vigtigere, at i den gamle Codex, som Tischendorf har fundet i Sinaiklostret 1859, og hvis Alder han efter noiere angivne, meget gyldige Kriterier henfører til det 4de Aarhundrede, findes 1 Joh. V. 7 *ikke*. Ligeledes gjør Dr. Wieselgreen selv opmærksom paa en græsk Codex, om hvilken han formoder, at den kan findes i Canterbury, og hvorom Dr. Claud. Buchanan skal have givet Efterretning i sine *Christian Researches in Asia, London 1811*, og som efter Sagnet skal være ført til Indien før Aaret 325. Heller ikke i denne Codex fandtes 1 Joh. V. 7 (»ligesaa lidt som i noget af de Syriske Manuskripter, B. havde seet«).

Ved Forogelsen af de græske Codices, der saaledes siden dette Aarhundredes Begyndelse ere dragne for Lyset, har altsaa Vidneforhøret angaaende 1 Joh. V. 7 ikke understøttet, men kun svækket Sandsynligheden for, at det har hørt til det første Johannesbrevs oprindelige Text.

Dog her møder Dr. Wieselgreen med den Indsigelse, at man endnu *i det sextende og syttende Aarhundrede har kjendt mange græske Haandskrifter af det N. T., hvori Ordene findes*. Hvad Forfatteren her gjør gjældende, er allerede forlængst oplyst og gjendrevet af ældre Lærde, som have efterviist, hvorledes hine formeentlige Vidnesbyrd kun grundede sig paa Misforstaaelser og Feilslutninger; men han har tillige ved denne Leilighed givet et Exempel paa denne Art Misviisninger, som ikke staaer tilbage for nogen af dem, som man kan finde hos hans Forgjængere. Jeg sigter derved til de af ham givne Oplysninger i Anledning af Biskop *J. Fells* Udgave af det Nye Testament, Oxford 1675. Da Dr. Wieselgreen ikke har havt Leilighed til selv at see dette Værk, anfører han paa *det Berleburgske Bibelværks**) Autoritet — der kalder *Fells* Udgave af det N. T. »fortræffelig«, medens *Michaelis* med denne Udgave

*) En glosseret Bibel i 7 B. 1726—42, udgivet i Berleburg af anonyme Forfattere — de angive sig etsteds som fordrevne formedelst Heterodoxie — bestemt til at skaffe mystisk-sværmeriske Anskuelse bibelsk Grund og Anseelse.

slutter Fremstillingen af hvad han kalder »den nytestamentlige Kritiks Barndomsalder« *) (Incl. 2. D. S. 312) — at denne Edition, »welche alle bis dorthin herausgekommene variantes lectiones und mehr als 60 Englische, Fransösische, Italienische codices mss. begreift, *hat nur in 11 Codicibus* aus so grosser Menge diesen Ausspruch 1 Joh. V. 7 *nicht*.« Dette staaer nu rigtignok i Anmærkningerne til den Berleburgske Bibel. Men, naar man tager Fells egen Udgave for sig, vil man vanskeligen kunne see, hvorvidt han har havt 11 Codices til Johannesbrevets Text. Thi under Texten i Fells Udgave læses i Anmærkningerne ved 1 Joh. V. 7. 8: »v. 7 —*) R. 8. s. 7. ib. † εἰς τὸ Cp. R. 8. sed — versus totus M. R. 8. & — verba v. 7. & 8. uncinulis inclusa A. L. N. 2. v. 8. --- M. ibid.« I det Appendix af Varianter, der er tilføiet bag i Bogen, efter Codices, som under Udarbeidelsen af Fells Udgave vare blevne bekendte, findes til 1 Joh. V. 7: »— ab εἰν τῶ οὐρανῶ ad τὸ πνεῦμα P. 3.« Denne noget utydelige Angivelse viser hen til følgende Codd., ifølge Fells egen Opgivelse i den forudskikkede Tabella Notarum: (R.) Mss. Rom. e Bibl. Barberin., (M.) Mss. Coll. Magd. Oxon., (A.) Cod. Alex., (L.) Evang. Coll. Lincoln. Oxon., (N.) Mss. Coll. Nov. Oxonii, (P.) Petav. Af *Semlers Histor. und kritische Sammlungen. Erstes Stück über 1 Joh. V. 7 S. 376* sees, at Angivelsen i Fells Udgave er bleven misforstaaet, »som om Verset fandtes *indesluttet ved Tegnet* () i Cod. Alex., Lincoln. Nov. Coll. uno et Petaviano, istedetfor at det *mangler* i disse Codices«. — Men, hvorledes nu end dette forholder sig, da er det dog endnu mere besynderligt, at Dr. Wieselgreen a. St. S. 234 bebreider de tyske Bibelkritikere, at disse have erklæret sig imod Ægtheden af 1 Joh. V. 7, »uden at lade sig besvære af *Bengels* skarpsindige og grundlærde Forsøg paa at

*) Dermed kan forresten R. Simons, Wetsteins o. A.s Dom over Fells Udgave: »omnes superiores facile superat«, meget vel bestaae.

**) Ved Tegnene † og — betegner Fell Tillæg og Udeladelse af Textord.

løse denne Textkritikens Quadratura circuli, *ligesaa lidt som af Biskop Fells 49 Codices med 1 Joh. V. 7* (!) Fra den Omstændighed, at 1 Joh. V. 7 manglede i 11 af de Codices, som Fell benyttede, slutter altsaa Dr. W., at Stedet fandtes i 49 Codices. Dersom han havde selv kjendt Fells Udgave, vilde han formodentlig endog have angivet Tallet af de Codices, som *have* 1 Joh. V. 7, til 89; thi paa Titelbladet læses: »*Της κωννης διαθηκης παντα. Novi Testamenti libri omnes. Accesserunt variantes lectiones ex plus centum Mss Codicibus, et antiquissimis versionibus collectæ*» — en Angivelse, der grunder sig paa adskillige Feiltagelser (f. Ex. at Cardinaltal Cod. 6) ere tagne for Ordinaltal (den sjette) o. desl., s. *Wetsteins* Udg. af N. T. Proleg. 175*). Men Dr. Wieselgreens Slutning grunder sig paa den Forudsætning, at alle de Codices, som Fell benyttede, indeholdt hele det nye Testament. Efter det, som vi ovenfor have bemærket om Beskaffenheden af de nytestamentlige Haandskrifter, vil man indsee, at af Angivelsen om Varianterne fra de 60 Codices, som ere blevne benyttede ved Fells Udgave, kan man aldeles ikke vide, hvormange af disse indeholdt *Johannesbrevets* Text. Da de omtvistede Ord i V. 7 allerede vare optagne i den tidligere trykte Text, som Fell lagde til Grund for sin Udgave**) kan han i Tillid til hiin og de Codices, som han antog at være brugte af hans Forgjængere, have optaget Stedet, uden at han behøver at have fundet det i et eneste af de Haandskrifter, hvilke han selv umiddelbart benyttede.

I Dr. Wieselgreens Fremstilling finde vi ogsaa (S. 330) Henviisning til den tidligere yttrede Formodning, at *Erasmus*

*) Slg. *Hug*, Einl. I. 332: »Bey dem allem möchte es mit den hundert Handschriften, die er auf dem Titelblatt rühmt, misslich aussehen, da die Velezischen wegfallen, und die der Wechele und des Stephanus nicht verschieden sind.«

**) Det var, ifølge Fells Fortale *Curcellæus'* Udgave (1658), som han lagde til Grund, og hvori han tildeels forefandt *Stephanus'* Læsemaader.

Rotterdamus har fundet 1 Joh. V. 7 i en nutildags ubekjendt Codex.

Det forholder sig dermed saaledes. Erasmus havde i sine to første Udgaver af det græske N. T. udeladt 1 Joh. V. 7, fordi han ikke havde fundet de omtvistede Ord i noget græsk Haandskrift. Imod de hæftige Bebreidelser og Anklager, som i denne Anledning rettedes mod ham, forsvarer han sig ved at oplyse, paa hvor svage Autoriteter de støttedes. Men i samme Aar (1522), som Erasmus tredie Gang udgav det N. T., tilføier han i sin *Apologia ad Stunicam*: »Verum tamen nequid dissimulem, *reperitus est apud Anglos græcus codex* (— han siger altsaa ikke, at han selv har seet denne Codex eller havt den ihænde —), in quo habetur, quod in vulgatis deest. Scriptum est enim ad hunc modum

οἱ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ Πατήρ, Λόγος, καὶ Πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι. Καὶ τρεῖς εἰσιν μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῆ, πνεῦμα, ὕδωρ καὶ αἷμα.*) *Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων* etc.

Ex hoc igitur codice Britannico reposuimus, quod in nostris dicebatur deesse, ne cui sit causa calumniandi. *Quanquam et hunc suspicor ad Latinorum codices fuisse castigatum.* Posteaquam enim *Græci* concordiam inierunt cum ecclesia *Romana*, studuerunt et hac in parte cum Romanis consentire«. Altsaa ikkun med dette engelske Haandskrift til Hjemmel optog Erasmus i sin tredie Udgave af det N. T. (1522) det omtvistede Sted i Texten, omendskjøndt hans ovenanførte Ytringer vise, hvor ringe Autoritet han tillagde hint Vidne. Alligevel findes 1 Joh. V. 7. 8. i den sidstnævnte Erasmiske Udgave ikke aldeles saaledes, som Erasmus paa det ovenanførte Sted havde angivet den engelske Codex's Text; thi efter πνεῦμα i V. 7 findes i Erasmii

*) Af Erasmus' udtrykkelige Forundring over, at Ordene καὶ οἱ τρεῖς εἰς το ἐν εἰσιν ikke fandtes, seer man, at disse sidste Ord ikke ved nogen Cagtsomhed ere forbigaaede i hans Angivelse.

Udgave Ordet *ἅγιον*, og foran *μαρτυρουντες* læses i begge Vers *οἱ*, ligeledes *καὶ* foran *ὑδωρ*; endelig er Slutningsformlen *καὶ οἱ τρεις εἰς το ἕν εἰσι* tilføiet, som og efter Erasmi Opgivelse mang- lede i den engelse Codex. Sammenligner man nu denne Text med Codex Montfortianus, vil man finde Overeensstemmelsen saa stor, medens Uoveensstemmelsen er saa ringe, at, da der ingen anden græsk Codex findes, som indeholder det omtalte Sted i saa lignende Form, tør man med Grund formode, at Erasmus' »engelske Codex« har været Codex Montfortianus. For bedre Oversigts Skyld hensætte vi de forskellige Texter i

Erasmi Udgaver 1516 og 1519:

ὅτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες· τὸ πνευμα, καὶ τὸ ὑδωρ καὶ τὸ) αἷμα: καὶ οἱ τρεις εἰς τὸ ἕν εἰσι.*

Codex Britannicus:

(efter Erasmi Opgivelse i apol. ad Stunicam)

ὅτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες etc., s. ovenfor.

Erasmi Udg. 1522.

Codex Montfortiam.

*ὅτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες
ἐν τῷ ουρανῷ, Πατηρ, Λογος
καὶ Πνευμα ἅγιον*

καὶ οὗτοι οἱ τρεις ἕν εἰσι

*καὶ τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες
ἐν τῇ γῆ, Πνευμα καὶ ὑδωρ καὶ
αἷμα*

καὶ οἱ τρεις εἰς τὸ ἕν εἰσι.

Εἰ τὴν μαρτυριαν τῶν ἀνθρώπων.

*ὅτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες
ἐν τῷ οὐρανῷ, πατηρ, λογος
καὶ πνευμα ἅγιον*

καὶ οὗτοι οἱ τρεις ἕν εἰσι.

*καὶ τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες
ἐν τῇ γῆ, πνευμα, ὑδωρ καὶ αἷμα
Εἰ τὴν μαρτυριαν τῶν ἀνθρ.*

Man seer, at Erasmus i Udg. 1522 har udeladt Artiklen *το* tre Gange foran *πν. ὑδ. αἷμ.* (medens han derimod rigtigheden havde sat Artiklen i de to første Udgaver) ganske som i Cod. Montf., fra hvilken han ikke afviger i et eneste Bogstav i de omstridte

*) Dette *το* er ved en Trykfeil udeladt i Udg. 1516; hvilket sees af Erasmus's Annotationes, som han udgav til samme Tid: »In græco codice tantum hoc reperio de testimonio triplici: *ὅτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυρουντες, τὸ πνευμα καὶ τὸ ὑδωρ καὶ τὸ αἷμα.*»

Ord fra ἐν οὐρανῶν indtil ἐν τῇ γῆ. Kun deri afviger den tredje Erasmiske Udg. fra Cod. Montf., at Erasmus har fra sine forrige Udgaver i V. 8 beholdt καὶ foran ἰδῶν og Slutningsordene καὶ οὐ τρεῖς εἰς τὸ ἐν εἶσι, som han formodentlig ikke vilde opgive, fordi de fandtes i de andre græske Haandskrifter, som han benyttede. Afvigelsen mellem Erasmi Text i denne tredje Udgave og Texten i Codex Britannicus, saaledes som han opgiver den i Apol. ad Stunicam, lader sig uden Vanskelighed forklare deraf, at han paa dette Sted kun i Forbigaaende omtaler det engelske Haandskrifts Text og derfor maaskee har citeret efter Hukommelsen, medens han derimod holdt sig nøiere til det paaberaabte Haandskrifts Text i selve Udgaven af det Nye Testament. Der foreligger saaledes ingen Nødvendighed for at antage, at Cod. Britannicus skulde være en Codex, som nu ikke mere kjendes. Man maatte jo ellers med samme Ret kunne slutte fra Uligheden imellem Cod. Britannicus og Erasmi Text 1522, at denne sidste ikke er taget fra hiin, og dog siger Erasmus udtrykkeligen: ex hoc igitur codice Britannico reposuimus etc.

Angaaende den Paastand, at *Robert Stephanus* blandt de sexten Codices, som han benyttede til sin Udgave af det N. T. 1550, skal have havt syv, hvori 1 Joh. V. 7 blev fundet (s. *Wieselgreen* a. St. S. 230), da maa bemærkes, at *Stephanus* egentlig kun havde femten Haandskrifter (som sextende har han selv regnet den Complut. Bibeludgave). Af disse indeholdt syv de katholske Breves Text. — Dersom det nu forholdt sig, som *Semler, Hist. u. krit. Samml. Erstes Stück über 1 Joh. V. 7. S. 90* siger, at de af *Stephanus* til 1 Joh. brugte Haandskrifter fandtes i det Kongl. franske Bibliothek, »hvor man kan med sine Øine overbevise sig om, at hele Verset fra ἐν τοῦ οὐρανῶν indtil ἐν τῇ γῆ incl. disse Ord, ikke findes« — da var det hele Spørgsmaal om *Stephani* syv Codices med 1 Joh. V. 7 dermed afgjort. Men i det samme Skrift af *Semler* S. 239 læse vi: »Man weiss gewiss genug, dass einige von eben diesen (sieben)

bezeichneten codicibus Stephani in der Kgl. Bibliothek sich allerdings noch itzo befinden, wie sie R. Simon und C. Long auch gesehen hat; und dennoch findes man diese Stelle nicht darinn.« Her læse vi altsaa, at »nogle« af disse Codd. haves endnu, og at 1 Joh. V. 7 ikke findes i dem. Sammesteds S. 273 anføres *Emlyns* Vidnesbyrd, at »i det Mindste fire af Stephanus' Haandskrifter findes paa det Kgl. franske Bibliothek, og at i intet af dem findes 1 Joh. V. 7.« — Man seer her atter et af de mange Exempler paa den Unoiaagtighed, hvorved saavel Angribere som Forsvarere af det omhandlede Sted have bidraget til at forvirre og vanskeliggjøre den Sag, de skulde klare. Nøiagtigere Regnskab for R. Stephanus' Haandskrifter har *Griesbach* aflagt i Prolegg. til hans ovennævnte Udgave af N. T. Sect. 1 p. XIV sqq., og Resultatet af hans Undersøgelser angives saaledes p. XIX: »E quindecim libris *manuscriptis duo*, *α* Acta et Epistolas, ac *ις* solam Apocalypsin complectens, ubinam terrarum jam lateant, ignoramus; reliqui *tredecim* a viris doctis jam e tenebris protracti esse vulgo creduntur.« Grunden til, at selv *Griesbach* efter egne og ved *Andre* anstillede omhyggelige Undersøgelser dog bliver staaende ved et »vulgo creduntur«, ligger deri, at *Stephanus'* Benyttelse af de Codices, som stode til hans Tjeneste, trods hans egen og *Andres* Lovpriesninger over den Nøiagtighed, kvormed han skal have arbejdet*), viser sig i høieste Grad mangelfuld, saa at, medens der af visse karakteristiske Læsemaader i *Stephanus'* Text synes med største Sandsynlighed

*) R. *Stephanus* roser sig af »ikke at have ladet trykke et Bogstav uden Haandskrifternes Autoritet«; men Apoc. I, 11 satte han dog *Εγω ειμι το α και το Ω, ο πρωτος και ο εσχατος και*, med den Bemærkning i Randen, at disse Ord manglede kun i to Haandskrifter *α* (Bibl. Compl.) og *ις*; men *Beza* der havde *Stephanus'* Samlinger af Varianter til Eltersyn, siger: »nec extant in Complutensi editione nec in alio quodam vetusto codice ex nostris«. (Man kan altsaa med Hensyn til 1 Joh. V. 7 ikke slutte, at *Stephanus* havde afholdt sig fra at optage det, naar det ikke havde staaet i et græsk Haandskrift; her havde han dog Bibl. Complut. til Forgjænger, hvilket ikke var Tilfældet med Apoc. I, 11.) s. *Semler* a. St. S. 317.

og næsten Nødvendighed at kunne paastaaes, hvilke Haandskrifter i det franske Bibliothek han har benyttet, findes der dog paa andre Steder saa ringe Hensyn taget til Læsemaaden i de samme Haandskrifter, at derved gives Anledning (eller Paaskud) til atter at tvivle derom. Ogsaa den Omstændighed maa tages med i Betragtning, at Stephanus ikke selv har collationeret hine Codices, men efter hans eget og Beza's Vidnesbyrd ladet dette skee ved sin Søn Henrik, dengang en Yngling paa 18 Aar. — Hvad nu 1 Joh. V. 7 angaaer, da har Stephanus i Marginen ved dette Sted henviist til de syv Haandskrifter $\delta \epsilon \zeta \theta \iota \iota \alpha$ og $\iota \gamma$ og antydet, at der i disse ikke manglede Noget uden Ordene $\acute{\epsilon}\nu \tau\omega \sigma\upsilon\gamma\alpha\nu\omega$, idet disse Ord ere mærkede saaledes: $\acute{\epsilon}\nu \tau\omega \sigma\iota\prime\rho\alpha\nu\omega$) (i et Aftryk Francor. 1601, som haves paa det Store Kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, læses " $\acute{\epsilon}\nu \tau\omega \sigma\upsilon\gamma\alpha\nu\omega$ "). Men da der nu aldeles ingen græsk Codex findes, hvor *kun disse Ord ere udeladte*, og da R. Stephanus i sine latinske Udgaver 1539 og 1540 har indesluttet *hele Stedet fra in coelo og indtil in terra* i Parenthes, er der dog al Formodning om, (i Betragtning af, at slige Feiltagelser ikke ere sjeldne hos R. Stephanus), at den lille Halvcirkel, som nu staaer bag $\epsilon\nu \tau\omega \sigma\iota\prime\rho\alpha\nu\omega$, skulde have været sat efter $\acute{\epsilon}\nu \tau\omega \gamma\eta \gamma\eta$. Naar man alligevel har villet gjøre gjældende, at Stephanus' ovennævnte syv Haandskrifter ikke haves, og at man i dem vilde have fundet 1 Joh. V. 7, da betænke man, hvilke usandsynlige Muligheder man statuerer: Stephanus skal have været saa lykkelig at have havt 7 codd., hvori dette Sted fandtes, og alle disse syv skulde nu ulykkeligviis være forsvundne saa aldeles, at der ikke er bleven fundet et eneste græsk Haandskrift med den af ham 1 Joh. V. 7 givne Text, og det til en Tid mellem 1550 og 1700, hvor der fra de mangfoldigste Sider og af de forskjelligste Lærde anvendtes Opmærksomhed paa græske Haandskrifter af det N. T., hvor disse Haandskrifter samledes med største Iver, kjøbtes for høi Priis og bevaredes med Omhu i Bibliothekerne, og hvor ingen

Variant var mere bekjendt og mere omdebatteret end 1 Joh. V. 7.*)

Det er besynderligt, at Wieselgreen ikke lægger større Vægt paa, at 1 Joh. V, 7 findes i den *Complutensiske Polyglotte*; thi dels beraabe dens Udgivere sig paa at have benyttet de ældste og paalideligste Haandskrifter, dels findes Stedet her i en Skikkelse, der — afvigende saavel fra Texten i Erasmi 3die Udg. som fra Stephanus' Text, der blev den senere almindeligere vedtagne — ikke strax som i Cod. Montfort. forraader sig som uheldig Oversættelse af den *latinske* Bibel. I den Compl. Udg. læses nemlig:

ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσι. Καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα.***) Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Imidlertid have Udgiverne af dette Bibelværk kun givet høist ufuldstændige Efterretninger om de Haandskrifter, hvilke de have benyttet, og de derom anstillede Undersøgelser have ført til det Resultat, at de just ikke kunne have havt nogen høi Alder.***) I sine Stridigheder med Erasmus beraaber een af Udgiverne, den omtalte *Stunica*, sig oftere paa en Codex Rhodiensis (der nu ikke kjendes), men han har hverken beraabt sig paa denne eller overhovedet paa nogensomhelst græsk Codex for 1 Joh. V, 7. Derimod bliver han staaende ved Henviisning til de la-

*) S. Griesbach a. St. p. [6].

**) Her mangler altsaa Ordene καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσι.

***) »Complutenses quidem vetustissimos suos codices jactant, sed hoc partim intelligendum est ex usu loquendi istius temporis, quo codices 200 aut 300 annorum vetustissimi vocari solebant, partim vanæ ostentationi editorum debetur. Cum enim complutensis editio nunquam fere cum vetustissimis codicibus et Patribus consentiat contra juniores libros, sed ubique cum recentioribus conspiret contra vetustos: dubitari nequit, libros a Complutensibus adhibitos recentioribus esse accensendos, *Griesb. Prolegg. p. VI sq.*

tinske Haandskrifters Paalidelighed, (Pseudo-) Hieronymi Vidnesbyrd etc. Dette bliver altsammen saameget besynderligere, som Stunica ved 1 Joh. III, 16 og V. 20 paaberaaber sig Cod. Rhodiensis.

Men ældre end de fleste Haandskrifter, som vi endnu besidde*) vare de, hvorefter de ældste Oversættelser af det Nye Testament ere blevne forfattede, og som bleve benyttede af Kirkefædrene fra 2det til 6te Aarhundrede. Dersom der derfor fandtes tilstrækkelig paalidelige Vidnesbyrd om, at 1 Joh. V. 7 var blevet læst i hine gamle Documenter, vilde det afgive et meget vigtigt Moment ved nærværende Spørgsmaals Afgjørelse. Men Stedet findes ikke i de to Syriske, heller ikke i den Koptiske, Æthiopiske, Armeniske, Arabiske o. a. *Oversættelser* (heller ikke i den Latinske før 5te eller 6te Aarh., hvorom vi dog nedenfor skulle see nærmere Oplysninger). Imod Gyldigheden af det Beviis, som føres imod Ægtheden af 1 Joh. V, 7 fra dets Mangel i hine Oversættelser, gjør Dr. Wieselgreen gjældende, »at de i Almindelighed hidrøre fra Tiden *efter* den Arianske Strid« (om Peschito og Itala gjælder dette naturligviis ikke, da disse Oversættelser hidrøre fra 2det eller 3die Aarh.). Forsaa vidt derved skal retfærdiggjøres Mistanken om, at Stedet kan være forsættligen blevet udeladt i de græske Haandskrifter, som benyttedes ved hine Oversættelser, da hører dette til de Muligheder, som man kun behøver at gjenemtænke lidt nøiere, for at deres fuldkomne Usandsynlighed strax falder i Øinene.

Om de græske Codices har man fra ældre Tid beraabt sig paa et Vidnesbyrd, hvilket ogsaa Dr. Wieselgreen synes at tillægge en stor Betydning, og som ikke gaaer ud paa mindre, end at de endnu paa Hieronymi Tid *alle* tilsammen indeholdt 1 Joh. V. 7. Dette Vidnesbyrd findes i den Prolog (Prologus

*) Med Undtagelse af tre (A B C) ere alle de andre Haandskrifter af de katolske Breve yngre end 8de Aarh., og i C findes netop et Hul: 1 Joh. IV, 3 — 3 Joh. 3.

septem epistolarum canonicarum), der i mange Haandskrifter af Hieronymus' latinske Oversættelse af de katholske Breve er sat foran disse og bliver tillagt Hieronymus. Denne af 15 til 16 Linier bestaaende Prolog begynder saaledes: Non idem ordo est apud Græcos, qui integre sapiunt et fidem rectam sectantur, Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur: ut quia [*Mart.* quod quia] Petrus primus est in numero apostolorum, primæ sint ejus epistolæ in ordine cæterarum. Sed sicut evangelistas dudum ad veritatis lineam correximus, ita has proprio ordini, Deo nos juvante, reddidimus. Est enim prima earum una Jacobi, Petri duæ, Joannis tres, et Judæ una. Quæ si, ut ab iis digestæ sunt, ita quoque ab interpretibus fideliter in Latinum verterentur eloquium, nec ambiguitatem legentibus facerent nec sermonum sese varietas impugnaret [*Al.* varietates impugnarent]: illo præcipue loco, ubi de unitate Trinitatis in prima Joannis epistola positum legimus. In qua etiam ab infidelibus translatoribus multum erratum esse a fidei veritate comperimus: trium tantum vocabula (*Al.* trium modo rerum vocabula. *Al.* trium tantummodo vocabula) hoc est, aquæ, sanguinis et spiritus, in sua editione ponentes (*Al.* ponentibus); et Patris, Verbiq; ac Spiritus testimonium omittentibus (*Al.* omittentibus), in quo maxime et fides Catholica roboratur, et Patris et Filii et Spiritus Sancti una divinitatis substantia comprobatur. En saadan Anklage mod de latinske Oversættelse, kunde jo Hieronymus — saaledes mener Dr. Wieselgreen, idet han optager Joh. Gerhards og andre ældre Theologers Raisonement — ikke have fremsat, uden i Vished om, at 1 Joh. V, 7 fandtes i alle græske Haandskrifter. Dersom 1 Joh. V, 7 blandt de Retroende i hiin Tid var anseet for uvis, kunde Hieronymus jo ikke have lagt den Vægt, som han gjorde, paa dette Vers i Treenighedslæren. »Saa uimodsigeligt dette blev anseet for« — vedbliver W. a. St. S. 238 — »saa klart er det, at der kun behøvedes een Benægter, for at dette Argument af den i dogmatisk Henseende sædvanligen ikke uim-

teresserede *Hyperkritik* blev forkastet. En Martianay, som udgav Hieronymus 1670—75 erklærede det nævnte Sted i Prologomena som ikke skrevet af Hieronymus. Og siden det nu ikke længere skulde være skrevet af Hieronymus, men af en Anden, ansaaes det at have mistet sin Beviiskraft.«

Det er urigtigt, at W. fremstiller denne Sag, som om kun Hyperkritik og ubefoiet Skepticisme havde berøvet denne Prologens Betydning for 1 Joh. V, 7. Hvo kjender det Mindste til den christelige Kirkes og Theologies Historie og kan troe, at der i de sidste Decennier af det 17de Aarh. kun behøvedes, at een Mand benægtede Authentien af et Sted som det anførte i en saa berømt Kirkefaders Skrifter som Hieronymus', for at Alle, som hidtil havde lagt Vægt derpaa, strax skulde lade sig bevæge til at opgive det som uægte?

Men Sagens Sammenhæng er denne. Baade før og efter Martiany have Andre f. Ex. Marianus Victorius, Richard Simon, Dupin, Mill, Bengel etc. omtvivlet Ægtheden (ikke af hiint »Sted« i Prologus septem epp. canonicarum, men) af hele hiin Prolog. Martianay, der som god Katholik hævder Ægtheden af 1 Joh. V, 7, mener dog, at dette Bibelsted har andre og bedre Støtter, end Pseudohieronymus; »thi at hiin Prolog ikke kan hidrøre fra Hieronymus, det lader sig bevise ved langt stærkere Grunde, end hvad f. Ex. R. Simon har gjort gjældende fra Mangelen af Prologen i flere Haandskrifter af Hieronymi Værker etc. Hieronymus kan ikke have kaldt de katholske Breve epp. *Canonicæ*. en Benævnelse, han aldrig bruger, men som først blev indført ved *Cassiodor* (i 6te Aarh.); — Hieronymus kan ikke have tillagt den Orden, hvori de katholske Breve følge paa hinanden, en saadan Vigtighed, som her i Prologen er Tilfældet, thi dels ligger der ikke nogen Vægt paa, om det ene eller det andet af disse Breve sættes først, naar deres Autoritet forresten ansees lige, dels har Hieronymus selv fulgt en anden Orden ifølge *Cassiod.* de *Instit. divin. liter.* c. 12, hvilket Capitel har til Overskrift: *Divisio Scripturæ divinæ secundum Hieronymum* og

hvor det hedder: »Post hos (quatuor Evangelistas) sequuntur epp. apostolorum; Petri duæ, Pauli quatuordecim, Joannis tres, Jacobi una, Judæ una, Act. App. Lucæ liber unus et Apocalypsis liber unus.« Slg. *August.* de doctr. Chr. II. 8; — Hieronymus kan ikke have sagt, at denne Orden var forskjellig i de orthodoxe Grækere og i de latinske Codices, thi orthodoxe Grækere som Athanasius, Gregorius Nazianzenus etc. følge jo den samme Orden, som findes almindeligen i de latinske Haandskrifter*)«. — Hvorledes skulde fremdeles Hieronymus have anseet 1 Joh. V. 7 for at være en Hovedstøtte for den katholske Teo paa Treenigheden, naar han dog aldrig i sine mange Skrifter har beraabt sig paa dette Sted, medens han endogsaa søger Beviissteder for den nicæniske Lære hos Propheten Ezechiel —? Prologen findes i nogle (dog ikke før 9de Aarh.), mangler i andre Haandskrifter, og selv i dem, hvor den findes, fører den ikke altid Hieronymi Navn. Derfor kan ogsaa *Migne* i Anm. til sin ovennævnte Udg. S. 821 sige: *Hieronymi hunc prologum non esse, sed hominis cum sequioris multo ætatis tum subsellii pene infimi, certis adeo argamentis recentiores critici atque ipse etiam Martianæus evincunt, ut si demonstrare id ipsum velimus, actum agere videamur*; og ytrer, at der kunde derfor være dem, som overhovedet slet ikke vilde have havt Prologen optaget i en Udgave af Hieronymi Skrifter, men at Grunden, hvorfor han dog alligevel har meddeelt den, er, fordi den nu eengang findes i flere Codices.

Men, naar det nu er afgjort, at Prologen ikke er af Hieronymus, men af en Mand, der ved sin slette latinske Stil, sine urigtige Forestillinger om Ordningen af de apostoliske Breve og sammes Værd etc. røber sin sildigere Tidsalder og sin Mangel paa Troværdighed, hvilken Vægt kan der da tillægges hans Vidnesbyrd om, at 1 Joh. V, 7 fandtes i alle græske Haandskrifter

*) S. Martianay's Prolegg. aftrykt i Udg. af Hieronymi Værker ved *J. P. Migne*, Paris 1846 T. X. p. 823 sqq.

og kun var udeladt i nogle latinske ved Oversætternes Vantro? — Røber sig ikke i denne Forsikkring snarere Sandheden at være denne: vedkommende Falsarius, der skrev Prologen til Hieronymus' Oversættelse af de katholske Breve i denne Kirkefaders Navn, forefandt Exemplarer af den latinske Oversættelse, i hvilke det omtalte Bibelsted manglede, og da dets dogmatiske Betydning for ham var saa afgjørende (in quo maxime et fides Catholica roboratur et Patris et Filii ac Spiritus Sancti una divinitatis substantia comprobatur), indbildte han sig eller søgte han at indbilde Andre, at kun i *nogle latinske* Haandskrifter var det udeladt ved vantroe Oversætteres forsætlige Forfalskning, medens det fandtes i *alle græske* Haandskrifter.

Men, selv dersom Hieronymus var Forfatter til hiin Prolog — hvad f. Ex. endnu Erasmus antog til sin Tid og derfor strængt dadlede den berømte Kirkefader — bliver dog Paastanden om, at alle græske Haandskrifter paa hans Tid indeholdt 1 Joh. V, 7, gjendreven derved, at dette Bibelsted savnes i Cod. B, i den nysopdagede Cod. Sinaiticus (og i den af Wieselgreen a. St. S. 234 paaberaabte Buchananske Codex), hvilke Haandskrifter ere fra 4de Aarhundrede. Dersom fremdeles den Anskuelse skulde være rigtig, som Wieselgreen og Andre finde rimelig, nemlig at Grunden til Stedets Udeladelse i de græske Haandskrifter skyldes Arianernes Virksomhed i at udbrede Exemplarer, hvor 1 Joh. V, 7 var borttaget, bliver det dog ganske usandsynligt, at denne Forfalskning ikke allerede til Hieronymi Tid, hvor Arianismen havde hersket i et heelt Aarhundrede, var udbredt i saamange Exemplarer, at et eller andet af disse maatte være blevet den lærde Kirkefader bekjendt og havde maattet hindre ham i at aflægge saa urigtig en Beretning.

Hvor besynderligt er det fremdeles, at 1 Joh. V, 7 skulde i 4de og 5te Aarh. have staaet i alle græske Codices — og dog skulde ikke een af de græske Fædre fra de forskjelligste Provindser i *Asien, Africa, Europa* have gjort Brug deraf netop til en Tid, hvor Striden med Arianerne foranledigede den ortho-

doxe Læres Forsvarere til at understøtte denne med alle mulige Skriftsteder, stundom endog med saadanne, hvis Indhold ligger allerfjernest fra det, man deraf vilde bevise. Stedet findes ikke paaberaabt hos de Kirkefædre før det nicæniske Concilium, hvilke dog i deres dogmatiske og polemiske Udviklinger havde Opfordring nok til at gjøre det gjældende for deres Anskuelse, hvis de havde kjendt det: *Irenæus*, *Clemens Alexandrinus*, *Hippolytus*, *Dionysius Alexandr.* etc., ligesaa lidt som hos Kirkefædrene, der levede under og deeltog i det fjerde og femte Aarhundredes Kamp om den Lære, der blev erklæret for den rettroende paa hin Kirkeforsamling: *Athanasius*, *Didymus*, *Basilus den Store*, *Gregorius Nyssenus* (der skrev tolv Bøger mod Eunomius om Treenigheden), *Gregorius Nazianzenus* (der anfører de næste Ord efter 1 Joh. V, 7, nemlig 8de Vers), *Epiphanius*, *Cæsarius*, *Chrysostomus*, *Cyrillus* (der anfører hele Stedet 1 Joh. V, 7—8, med Udeladelse af de omtvistede Ord) etc. Endnu i 10de og 11te Aarb. forbigaae *Oecumenius* og *Theophylactus* 1 Joh. V, 7 i deres Commentarer. Først fra det 14de indtil det 16de Aarb. findes Stedet — dog i meer eller mindre afvigende Skikkelse — anført hos latiniserende Grækere. Hos nyere Grækere blev det optaget efter de trykte Udgaver i den vesterlandske Kirke.

»Heller ikke de *latinske* Kirkefædre i de fire første Aarhundreder (Tertullian, Cyprian, Novatian, Hilarius Pictaviensis, Ambrosius, Leo Magnus, Hieronymus, Augustinus etc.) have kjendt 1 Joh. V, 7« — paastaaes der af dem, der benægte Ægtheden af dette Sted. Men netop mod denne Paastand gjøres der den stærkeste Indsigelse af Stedets Forsvarere. Allerede *Tertullian* og *Cyprian* — sige de Sidstnævnte — have beraabt sig paa 1 Joh. V, 7. De af disse Kirkefædre benyttede Haandskrifter af det N. T. have altsaa indeholdt de omtvistede Ord, og disse Codices overgaae i Alder alle dem, som ere blevne os opbevarede.

For at vurdere Betydningen af de patristiske Citationer, som

her komme i Betragtning, maa man erindre, at Læren om Faderen, Sonnen og den hellige Aand, uden Hensyn paa al speculativ Udvikling af Logosideen, hørte til Christendommens oprindelige Lære (Matth. XXVIII, 19, 1 Cor. XII, 4—6, 2 Cor. XIII, 13 etc.) og blev optagen i den Bekjendelse, som aflagdes ved Daaben. Denne Lære blev i Begyndelsen sat i umiddelbar praktisk Forbindelse med Jesu Historie og det af ham fuldførte Forløsningsværk; men Bestræbelsen paa den ene Side for at fastholde Guds Eenhed og paa den anden Side for at afværge Patripassianismens Vildfarelse, kunde ikke undlade at føre den christelige theologiske Tænkning til en Opfattelse og Udvikling om Faderens, Sonnens og Aandens *indbyrdes* Forhold, som efter flere utilfredsstillende Forsøg tilsidst fandt sit speculative Udtryk i den kirkelige Trinitetslære eller i Dogmet om, at der er een Gud i tre Personer (*ὑποστάσεις*) af lige Væsen, Magt og Evighed. Med hvilken Heftighed dette Dogme blev angrebet og forsvaret i det fjerde og følgende Aarhundreder, er bekjendt. Den bibelske Begrundelse deraf søgte man foruden i en Mængde andre Steder blandt Andet ogsaa i 1 Joh. V, 8, hvor der omtales *οἱ τρεῖς μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσὶ* (hvorved maa bemærkes, at ved Siden af Læsemaaden *εἰς τὸ ἓν εἰσὶ* ogsaa findes hos forskjellige kritiske Vidner *ἓν εἰσὶ*, ligesom den almindelige Læsemaade i den latinske Oversættelse er: et (hi) tres unum sunt. Et uforkasteligt Vidnesbyrd om denne Brug af V. 8 have vi hos *Augustinus*, der c. Maxim. c. 22 skriver: *Si ea quæ his (sp. sangv. et aqua) significata sunt, velimus inquirere, non absurde occurrit ipsa Trinitas, quæ unus verus summus Deus, Pater, Filius et Sp. sanctus, de quibus verissime dici potuit: Tres sunt testes, et: Tres unum sunt; ut nomine Spiritus accipiamus Patrem . . . nomine autem sanguinis filium, et nomine aquæ Spiritum.* Saaledes kunde Augustinus jo umuligen have udtrykt sig, dersom han i sin Bibeltext havde læst 1 Joh. V, 7. Tillige sees det af disse hans Yttringer, at Udlægningen af 1 Joh. V, 8 om Vandet, Blodet og Aanden som

mystisk Betegnelse for Faderen, Sønnen og Aanden ikke først er fremsat af hiin Kirkefader selv, men af Andre (*dici potuit*). At denne Udlægning var kjendt ogsaa udenfor den latinske Kirke, see vi af Marginalglossen til græske Haandskrifter, hvor 1 Joh. V, 7 mangler, men hvor der ved V. 8 f. Ex. i to Codices til Ordet *πνεῦμα* i Banden er føiet den Oplysning: *τὸ ἄγιον, καὶ ὁ Πατήρ καὶ αὐτός ἐάντοῦ*; medens til Ordene *ἐν εἰσι* er i Marginen sat: *εἰς Θεός, μία Θεότης*; ligeledes findes i en tredje Codex ved Ordene *ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες* tilføiet det Scholion: *ὅτι τρεῖς δὲ ἔλεπεν ἀρσενικῶς, ὅτι σύμβολα τὰντα τῆς τριάδος*. — Hvor tidlig denne Udlægning af 1 Joh. V, 8 først er bleven fremsat, vide vi ikke, men det er urigtigt, naar Bengel o. A. have meent, at de ældste Fædre, »qua erant simplicitate in scripturis utendis et interpretandis,« ikke kunde have tænkt paa en saadan Allegorie. Man behøver kun at være lidet bekendt med den patristiske Literatur, for at vide, hvorledes der fra de ældste Tider af anvendtes symbolsk, allegorisk og mystisk Udlægning ved de forskjelligste bibelske Udsagn: for at finde Bekræftelse paa dogmatiske Anskuelse og Lærdomme. Exempler derpaa fra selve *Cyprians* Skrifter har *Griesbach* (a. St. p. 15) meddeelt (Kirkens Eenhed = Christi Kjortel vævet fra øverst heeltigjennem, Joh. XIX, 23; Daniels Jagttagelse af den tredje, sjette, niende Time til Bøn = Trinitetens Hemmelighed, Dan. VI etc.).

Naar man nu derfor beraaber sig paa, at allerede *Tertullian* og *Cyprian* have maattet læse 1 Joh. V, 7 i deres Haandskrifter af det apostoliske Brev, da kan det Vidnesbyrd, som man vil hente fra den førstnævnte Kirkefader, saameget mindre have nogen Betydning, som hans ved denne Leilighed paaberaabte Ord ikke engang forudsætte nogen Hentydning til det første Johannesbrev. Han kommenterer nemlig (contr. Prax. 25) over Joh. XVI, 15:» Cæterum de meo sumet, sicut ipse de Patris. Ita connexus Patris in Filio et Filii in Paracleta tres efficit cohærentes alterum ax altero: qui tres unum sunt, non unus,

quomodo dictum est: *ego et pater unum sumus.*« Her er ingen Paaberaabelse af noget Skriftsted fra 1ste Joh.-Brev, men fra Johannes' Evangelium X, 30: »jeg og Faderen ere Eet«. Det vilde være aldeles uforklarligt, at Tertullian skulde have undladt saavel mod Praxeas som mod Hermogenes at gjøre endogsaa et hyppigere Brug af 1 Joh. V. 7, dersom han havde kjendt de omtvistede Ord.

Større Vægt har man derfor ogsaa i Almindelighed lagt paa følgende Sted hos den anden africanske Kirkefader, *Cyprian* († 258): »Dicit Dominus« — siger denne i Skriftet de unitate eccl. p. 79, ed. 1700 — »ego et Pater unum sumus, et iterum de Patre et Filio et Spiritu S. scriptum est: Et tres (hi tres) unum sunt, et quisquam credit, hanc unitatem (ecclesiae sc.) de divina firmitate venientem, sacramentis caelestibus coherentem, scindi in ecclesia posse?« — Her henvises jo udtrykkelige, foruden til Joh. X, 30, til et andet Skriftsted (iterum scriptum est), hvor der er sagt om Faderen, Sønnen og Aanden, at de tre ere eet. Men under Forudsætning af, at Aanden, Vandet og Blodet, som omtales 1 Joh. V. 8, og om hvilke der sammesteds siges, at de ere eet (i den latinske Oversættelse: unum sunt), da kunde jo Cyprian gjerne have udtrykt sig saaledes, som han har, uden at have kjendt de omtvistede Ord i 1 Joh. V, 7.*) Saaledes synes ogsaa *Facundus af Hermiane* († omtr. 570) at have opfattet Cyprians Ytringer. I l. 1. c. 3 pro defensione trium capitulorum:« Tres sunt, qui testimonium dant in terra**), Spiritus, aqua et sanguis, et hi tres unum sunt; in Spiritu significans Patrem . . . quod Johannis apostoli testimonium b. Cyprianus in epistola sive libro, quem de Unitate scripsit, de Patre, Filio et Spir. S. intelligit«. Anderledes *Fulgentius af Ruspe*,

*) Mærk, at *Cyprian* nævner Faderen, Sønnen og Aanden, medens 1 Joh. V, 7 læses: Faderen, Ordet og Aanden.

**) Dette in terra stemmer ikke med *Facundi* Udvikling og er sandsynligen indskudt fra den latinske Bibel af en Afskriver eller Udgiver af *Facundus*' Værk. S. *Griesbach* p. 14.

ligeledes en africansk Kirkefader fra sjette Aarh. († 533), der virkelig synes at have anseet Cyprians Ord for at være et Bibelcitát, hvorom han vel ogsaa af den Grund kunde saa meget mindre tvivle, som han formodentlig selv fandt Stedet i Joh. V, 7 i sin Bibel.

Thi vistnok synes Meget at vidne om, at allerede fra sidste Halvdeel af 5te Aarh. fandtes det omtvistede Bibelsted i mange *latinske* Haandskrifter.

Resultatet af Undersøgelserne om de sidstnævnte er nemlig, at 1 Joh. V, 7 findes i et større Antal, end det mangler. *Griesbach* (a. St. S. 12) anslaaer de sidstes Antal til 50 eller 60 (af hvilke dog nogle have Stedet a secunda manu). Naar imidlertid denne Theolog har paastaet, at latinske Codices fra 9de Aarh. ikke have Verset, i det Mindste ikke oprindeligen, da kan dette muligen gjælde om de Codices, som til hans Tid vare kjendte og undersøgte; men *Tischendorf* fandt dog i Trinitetsklostret e Cave nærved Neapel en Codex, som han anseer for at være skreven i 8de Aarh., og hvor Stedet fandtes, saaledes som det er angivet i Proleg. til hans kritiske Udg. af N. T. 1849 p. LXXXIII, og anført hos *Wieselgreen* a. St. S. 237 (— her ere forresten ligesom i flere andre Haandskrifter de jordiske Vidner satte foran de himmelske, d. v. s. V. 7 og 8 ere ombyttede —). Derimod kan *Tischendorfs* Udsagn om den *Demi-dovianske* Codex, skreven rigtignok i 12te Aarh., « sed haud dubie ex antiquissimo fonte », vel ikke ganske være at forstaae i saa absolut Forstand, som Dr. *Wieselgreen* synes at have taget det, naar han oversætter og udhæver: »utan tvifvel efter den *äldsta* källa«.

Medens de Yttringer hos *Phoebadius* (i 4de Aarh.), *Marcus Celedensis* og *Marius Victorinus*, som paaberaabes til Beviis for, at disse Skribenter havde fundet 1 Joh. V, 7 i deres latinske Bibelexemplarer, ikke ere tilstrækkelige til at godtgjøre dette, maatte man derimod ansee det for vist, at den lyonske Biskop *Eucherius* (i 5te Aarh., omtr. 440) havde citeret hiint Sted, der-

som ikke Haandskrifterne af denne Kirkefaders Lib. formular. etc. vare indbyrdes afvigende, saa at de Ord, som her komme i Betragtning, snart findes, snart mangle, snart gjengives meer eller mindre fuldstændigen. Den kirkelige Skribent, som først kan antages klart og tydeligen at have beraabt sig paa 1 Joh. V, 7 som et udtrykkeligt Citat af Apostlen Johannes' første Brev, er *Vigilius Tapsensis*, hvis Skrifter falde mod Slutningen af femte Aarhundrede (Wieselgreen a. St. S. 244 siger, »at Vigilii Vidnesbyrd høre til Begyndelsen af 5te Aarh., men urigtigen, da hans Skrifter falde i Tiden, efterat han blev dreven i Landflygtighed af Vandalerkongen Hunnerich 484 (see *Kurz*, Hdb. der allg. Kirchengesch. 1. B. 2te Abth. § 300 S. 495). Naar Wieselgreen siger, »at han ikke kjender nogen Grund til at tvivle om Vigilii Troværdighed, og antager Tvivlen kun at hidrøre fra de negative Kritikers Uvillie imod et Vidnesbyrd, der ikke behager dem«, da bør det dog bemærkes, at Vigilius hører til de Forfattere, der ikke forsmaaede at udgive sine Skrifter under fremmede og ældre Forfatteres Navn, f. Ex. Athanasius'. Idacius Clarus' etc. Wieselgreen selv omtaler, at det saakaldte Symbolum Athanasianum som bekjendt antages forfattet af Vigilius. Vi ville ikke anlægge Semlers*) Maalestok for Bedømmelsen af en saadan Pseudonymitet, hvis Tilladelighed ofte blev anseet med andre Øine; men Benyttelsen af denne Slags litteraire Fiction retfærdiggjør dog Vægningen for at skjænke Vedkommende en ubetinget Tillid. Hertil kommer, at Vigilii Paaberaabelse af 1 Joh. V, 7 vidner om en saa stor Unøiagtighed og Tankeløshed, at Mistanken mod Stedets Apostolicitet snarere voxer end aftager ved hans Vidnesbyrd. I Skriftet contra Varimadum, som

*) — — »Diese Entschuldigung der Betrügerei des Vigilius ist unstatthaft (nemlig at han for at undgaae Forfølgelse fra de arianske Vandalers Side har skrevet under fremmede Navne), und kann mit keinem authentischen Beyspiel der Christlichen Moral behauptet werden.«

Semler, a. St. S. 316.

fører Idacius Clarus' Navn, siger Vigilus: »*Joannes evangelista ad Parthos: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, aqua sanguis et caro, et tres in nobis (al. vobis) sunt; et tres sunt qui testimonium perhibent in coelo, Pater Verbum et Spiritus, et hi tres unum sunt*«. I hvilken besynderlig Form føres 1 Joh. V, 7 her frem? — Den samme Vigilus skriver under Athanasii Navn De Trinitate (l. 1mo ed. Bened. p. 606): »*Nomina personarum evidenter sunt ostensa, et unitum nomen naturale clause est declaratum, dicente Joanne Evangelista in epistola sua: Tres sunt, qui testimonium dicunt in coelo, Pater et Verbum et Spiritus: et in Christo Jesu unum sunt, non tamen unus est, quia non est eorum (al. in his) una persona*«. Paa sidstnævnte Maade med Tillægget in Christo Jesu unum sunt findes Stedet gjentagne Gange citeret i dette Skrift. Kan den, der citerer saa uordentligen og med saadanne Tilsætninger*), undgaae Mistanken om, at han maaskee ligesaa vel kunde ansee det tilladeligt at indskyde en heel Sætning som enkelte Ord i en Bibeltext?

Alligevel kan det vel neppe antages, at Vigilus ligeoverfor sine forbittrede arianske Modstandere skulde med saa stor Sikkerhed gjentagne Gange have beraabt sig paa 1 Joh. V, 7, naar han var sig bevidst selv at have indskudt det hele Sted. Netop ved denne Tid rasede den arianske Vandalerkonge Hunnerich mod den nicæniske Troes Forsvarere i Africa, hvilke forfulgtes og mishandlede paa den skrækkeligste Maade. Ifølge et Decret, som findes hos Hardouin, Conc. Tom. 2 p. 867, maa man slutte, at Kongen havde opfordret det athanasianske Parties Biskopper til at godtgjøre deres Lære af den hellige Skrift. En Troesbekjen-

*) Af andre Exempler paa den Dristighed, hvormed Vigilus Tapsensis har citeret det Nye Testament, ville vi anføre (foruden Joh. III, 6: quia Deus spiritus est) 1 Timoth. 1, 12: Gratias ago Deo nostro Jesu Christo.

delse skal da ogsaa være bleven ham overleveret af omtrent 400 orthodoxe Biskopper (Tallet angives forskjelligt i Beretningerne) i Aaret 484; deri læses: »Et ut adhuc luce clarius unius Divinitatis esse cum Patre, Filio Spiritum Sanctum doceamus, Joannis evangelistæ testimonio comprobatur. Ait namque: *tres sunt, qui testimonium perhibent in coelo: Pater, Verbum & Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt.* Numquid ait tres in differenti æqualitate sejuncti aut quibuslibet diversitatum gradibus longo separationis intervallo divisi?» — Hvo der har forfattet denne Confession, om Eugenius eller Vigilius (hvis Navne findes blandt Underskrifterne), vides ikke. Ifølge de Beretninger, som vi have om denne Begivenhed, men som udelukkende hidrøre fra det orthodoxe Parties Tilhængere, havde Arianerne intet andet Svar end at ophidse Kongen til at behandle Katholikerne som Oprørere og at lade Klerke og Lægfolk, som ikke vilde afsvære den trinitariske Troesbekjendelse, martre og dræbe, hænges op ved Fødderne, skjære Tungen af dem etc. — Hvad skal man nu slutte heraf? Naar hine raae Barbarer ikke indlode sig paa en theologisk Gjendrivelse af Modstandernes Argumenter, men bragte dem til Taushed paa den anførte voldsomme Maade, tør man deraf slutte, at dette kun var Virkningen af, at de følte sig slagne ved de Retroendes Argumentation, navnlig ved Paabe raadelsen af 1 Joh. V, 7? at deres Taushed og Mangel paa Protest mod dette Bibelsteds Ægthed er et Beviis paa dets Authentie og Apostolicitet? — Det er rimeligt, at flere arianske Vandaler, som selv betjente sig af den latinske Oversættelse, langtfra at forkaste Ægtheden af 1 Joh. V, 7, selv antog det for at høre til den bibelske Text, men kun ikke fandt Stedet at indeholde et tilstrækkeligt Beviis imod deres egen og til Forsvar for Modstandernes Lære. Man kan altsaa kun slutte, at ved hiin Tid fandtes formodentligen 1 Joh. V, 7 i mange Exemplarer af den latinske Bibel; men at slutte derfra til Stedets Ægthed, er et uhyre Spring. Wieselgreen mener (S. 246), »at hine Biskopper, som offrede Livet for et i deres Mening apostolisk

Dogme, havde vistnok forvissat sig om deres Citations Rigtighed bedre, end vi nu ere istand til.« Lige i Modsætning til dette Raisonnement staaer den Anskuelse, som fra Ligheden mellem de Vigilianske Skrifter og den til Hunnerich overleverede Troesbekjendelse slutter, at enten har Vigilius øst Citatet af Confessionen, eller Confessionens Forfatter har øst det af Vigilius' Skrifter. Imod Wieselgreen taler, at de africanske Biskopper neppe vare istand til at benytte græske Codices og derfor indskrænkede sig til den latinske Bibel. Imod den sidstanførte Conclusion kan bemærkes, at det dog er sandsynligere at antage, at baade Vigilius og Confessionens Forfatter (dersom de ikke ere identiske) have øst af en fælleds Kilde, nemlig den latinske Bibeloversættelse.

Forsvarerne af 1 Joh. V, 7 have endelig søgt at bringe Stedets Modstandere til Taushed ved at opkaste Spørgsmaalet: hvorledes hine Ord, naar de ikke vare ægte og hidrørte fra Johannes' græske Text, ere komne ind i den latinske Oversættelse? — Fordi man ikke var istand til at besvare dette Spørgsmaal, vilde dog ikke deraf kunne udledes Beviis for Stedets Ægthed. Ved en Mængde falske Læsemaader er det, som *Michaelis* bemærker, a. St. S. 419 f., umuligt at vise, hvorledes den er bleven til, og hvor man taler om Oprindelsen til en falsk Læsemaade, lader man sig almindeligen nøie med sandsynlige Formodninger og vil sjelden med Vidnesbyrd kunne bevise, at den og den har først skrevet urigtigen paa Grund af en saadan eller saadan Anledning. Dog kan man ved denne Leilighed lettere end ved mange andre paaapege den rimelige Anledning, uden endog at forudsætte noget forsættligt Bedrageri, som havde indrykket Sproget for at have eet Beviis mere for Treenigheden. Netop om den latinske Bibeloversættelse er det bekjendt, hvad der forresten lader sig forklare af flere naturlige Grunde, at der i den findes mange, endog tildeels længere Tilsætninger, som fra Begyndelsen maae være tilskrevne i Randen, men med Tiden ere komne ind i Texten. Ligesom ved Joh. III, 6 efter Ordene: »*Hvad der er*

født af Aand, det er Aand tilføiedes den Forklaring: quia Deus spiritus est (i Henhold til Joh. IV, 24), hvilke Ord bleve optagne og findes endnu i adskillige latinske Haandskrifter*), saaledes kan ogsaa 1 Joh. V, 7 oprindeligen have været en oplysende Anmærkning, der blev tilsat i Randen og senere af Uvidenhed optagen i Texten. Det var, som vi ovenfor have seet, navnlig africanske Kirkefædre, der først udlagde det ottende Vers saaledes, at ved Aanden, Vandet og Blodet skulde betegnes Faderen, Sønnen og den hellige Aand. Africanske Skribenter ere de første, som have læst det syvende Vers i den latinske Oversættelsæ. Skulde det da ikke ligge nær, at Oprindelsen til Læsemaaden om de tre Vidner i Himlen er at søge deri, at man oprindeligen tilføiede den aandelige Udtydning i Randen, og at senere, jo almindeligere det var blevet at ansee denne Udtydning for den autentiske, den er bleven flyttet fra Randen ind i Texten. Michaelis' Formodning er derfor ikke usandsynlig: at man maaskee i Begyndelsen lod sig nøie med ved den ægte Text at tilføie Randglossen: »in terra« og at skjelne den aandelige Betydning derfra ved »in coelo«, saa at Aand, Vand og Blod skulde afbilde disse Vidner, som ere i Himlen, og at man altsaa skrev paa denne Maade:

Quoniam tres sunt, qui testimonium dant †), *Spiritus et aqua et sanguis et hi tres unum sunt.*

†) in terra, et tres sunt, qui testimonium dant in coelo, pater, verbum et spiritus sanctus, et hi tres unum sunt.

Senere Afskrivere, som indbildte sig, at det, som de læste mere i Randen, hørte til Texten, skreve Ordene i Randen og Texten

*) Adskillige latinske Fædre (Hilarius, Ambrosius o. A. jfr. Wetstein) be-
raabe sig paa dette Sted, og nogle af dem beklage sig heftigen over
Arianerne, som have udslettet det. Dette Sted er temmeligen ligt det,
som vi her handle om; det blev ligesaa vel anseet for et Hovedsted i
Læren om Treenigheden som vort Sted og især brugt til Beviis for den
hellige Aands Guddom. Alligevel er det med Rette for længe siden blevet
udviist fra Johannesevangeliets Text, fordi man ikke fandt nogen Autoritet
i et eneste græsk Haandskrift.

tilsammen, hvorved da den ene først satte de i Texten staaende Ord, *Aand, Vand* og *Blod*, og den anden de i Randen nævnte *Fader, Ord* og *hellig Aand*; derved er det da skeet, at i Haandskrifter af den latinske Bibel sættes snart de himmelske Vidner, snart de jordiske Vidner først*), saa at endog Bengel giver den Læsemaade Fortrinnet, som omsætter det 8de Vers med det syvende og nævner de jordiske Vidner foran de himmelske.

Om nu allerede Cyprian skulde have fundet hine Ord indskudte i sin Text — hvad endnu Ebrard (1859 S. 359—361) ikke anseer for umuligt — det bliver, som den sidstnævnte Theolog ved samme Leilighed bemærker, ikke nogen Grund for os til at godkjende Læsemaaden som johanneisk. Ordene maae dog ansees for et Glossem, der ved Misforstaaelse, forsætlig eller uforsætlig, efterhaanden blev optaget i Texten i flere Haandskrifter af den latinske Bibel. Rimeligviis har Stedet staaet i eet eller flere Exemplarer som benyttedes af Forfatterne til den Confession, som af de Orthodoxe blev overleveret Hunnerich 484. Nogen stærk kritisk Indsigt have vi ingen Grund til at tillægge enten de 400 orthodoxe Biskopper eller Confessionens Forfatter. Men Hoiagtelsen for de africanske Bekjendere, som ved deres Død beseglede deres Tro, og om hvilke der endog fortaltes det Mirakel, at de havde talet, efterat deres Tunger vare afskaarne, kan have bidraget Sit til at skaffe det indskudte Sted stor Anseelse i den latinske Kirke, saa at flere Afskrivere, som fandt det i Randen af de latinske Bibler, indrykkede det i Texten. Ved den nære Beliggenhed og Forbindelse, hvori Kirkerne i Nordafrica og Italien stode med hinanden, lader det sig let forklare, hvorledes Stedet kunde indtrænge sig i romerske og italienske Codices. Men dog see vi, at det ogsaa manglede

*) Hos Griesbach (l. c. p. 562 anføres endeel latt. Codd., hvor Versene ere saaledes forbundne:

Spir. aqua et sanguis, et tres unum sunt, sicut (alii: sic) in coelo tres sunt, Pater, Verbum etc. — eller: sicut tres sunt, qui test. dant in coelo, Pat., V. et S.

i mange latinske Haandskrifter. Tilsidst da man bemærkede, at det ikke fandtes i græske Haandskrifter, ansaae man det af Ondskab at være udeladt af Grækerne. Vi have seet, hvad der bevægede Erasmus til at optage det i hans sildigere Udgave af det N. T. Om den complutensiske Bibels Udgivere have optaget Stedet efter en yngre græsk Haandskrift eller efter Vulgata, kan ikke afgjøres, af Mangel paa nøiere Regnskab for Udgivernes kritiske Fremgangsmaade. Da de nærmest paafølgende Udgivere af N. T. væsentligen indrettede deres Text efter den ene eller den anden af hine to editiones principes eller i det Høieste foretog nogle enkelte Forandringer efter Haandskrifter, uden at der endnu havdes nogen fast Theorie for disses kritiske Benyttelse, lader det sig let forklare, hvorledes 1 Joh. V, 7 kom til at ansees for *textus receptus*, indtil der i det 17de Aarh. ved de kritiske Samlinger og Undersøgelser vakttes ny Opmærksomhed for Stedets Udeladelse i de græske Haandskrifter og hos andre kritiske Vidner. Endnu Mill og Bengel holdt de omtvistede Ord for ægte. Wetstein lod dem staae i Texten i Henhold til Titelen paa hans Udgave N. T. *græcæ editionis receptæ*, endskjøndt han erklærede dem for uægte. Griesbach viste dem ud af Texten, og senere har ingen kritisk Udgiver restitueret dem. Dets Optagelse i den lutherske Bibeloversættelse — trods Luthers gjentagne Protestationer — tjener kun til end mere at oplyse, hvorledes en fremmed Læsemaade kunde trænge sig ind ved uforstandig Nidkjærhed, Uvidenhed og mange Slags Sandheden og Videnskaben fremmede Motiver*).

*) «Om nyere Udgivere» — siger Michaelis Indl. § 268 — «maa man domme lemfældigere, end om de første, som vovede at forfalske Luthers Text. Thi deels vide mange af dem ikke, at Luther aldrig har antaget Sproget — deels ere de næsten tvungne til at gjøre, hvad Andre have gjort før dem, og jeg troer, at man paa mange Steder, f. Ex. i Wittenberg selv, vilde hindre det fra Censurens Side, naar Nogen udelod denne Tilsætning, og saaledes lod Luthers nye Testament være Luthers, d. e. gjentog det nøie efter de i hans Levetid trykte Udgaver.» — Forresten er heller ikke Luther ganske uden Skyld ved denne Leilighed. Medens

Dersom man derimod antager, at 1 Joh. V, 7 oprindeligen havde staaet i Apostlens Brev, hvorledes vil man da kunne forklare dets Udeladelse hos saamange kritiske Vidner?

Man har meent, at ved Afskrivningen havde Gjentagelsen *οἱ μαρτυροῦντες* i V. 7 og 8 foranlediget, at Oiet var gledet hen over de mellemliggende Ord. Paa saadanne Udeladelser ved *ὁμοιοτέλεντα* mangler der vel ikke Exempier. (Saaledes findes ved Matth. V, 19: *ὅς ἐάν οἶν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτω τὸν ἀνθρώπον, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὅς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.* Ordene efter det første *ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν* ere udeladte i Cod. D og andre Haandskrifter). Hiin Vildfarelse kunde maaskee have foranlediget Stedets Udeladelse i enkelte Haandskrifter, men dog vel ikke i alle.

Ogsaa har man villet søge Grunden til Udeladelsen deri, at Arianerne skulle have udkradset Stedet og udbredt Exemplarer, hvori det var borttaget. Men hiin Beskyldning blev aldrig gjort dem af deres orthodoxe Modstandere. Hvor usandsynligt, at en saadan Forfalskning skulde være gaaet upaataalt hen og kunde være lykkedes i saadan Omfang!

Endnu løsere ere Hypotheser som den, at Apostlen Johannes havde to Gange udgivet sit Brev og i den anden Udgave tilføiet V. 7., eller, at man af Forsigtighed og Ærefrygt for Treenighedens Hemmelighed (*ex disciplina arcani*) havde i Begyndelsen fjernet Steder fra Haandskrifterne, som vare bestemte til offentlig Oplæsning.

Dog — det vil være overflødigt at forøge de her fremsatte Bemærkninger med flere, medens Hovedsagen lader sig afgjøre allerede med det Spørgsmaal: Vilde man ansee det for *tilladeligt* eller rettere *tilgiveligt*, om en Udgiver af et græsk Oldtidsh-

han i sin første Udlægning af 1 Joh. ligefrem betegner 1 Joh. V, 7 som uægte, har han derimod i sin anden Udlægning givet en Forklaring af de omstridte Ord, uden mindste Hentydning til deres Uægtighed.

skrift optog i dettes Text et Sted, som ikke findes i et eneste af de henvend tohundredede Haandskrifter, der ere opbevarede og som ere ældre end det sextende Aarhundrede? Vilde Henviisningen til, at Stedet dog muligen kunde findes i hidtil ukjendte gamle Codices*) berettigede til at optage det, uden at alle Grundsætninger for fornuftig Textkritik vilde kuldkastreres? Naar derfor Dr. Wieselgreen ytrer, at en saadan Bemærkning, som ledsager de omhandlede Ord i 1 Joh. V, 7, 8. i den danske Oversættelse, nemlig »at de mangle i alle gamle Haandskrifter, de ældste Oversættelser og Kirkefædre«, ikke længer kan forsvares (a. St. S. 245), da forholder det sig tvertimod saaledes, at netop fordi den tilføiede Anmærkning er fuldkommen rigtig, kan det ikke forsvares, at Ordene, omendogsaa indstregede ved [], ere blevne optagne i Oversættelsen. Thi i en »med Flid efterseet og efter Grundtexten rettet« Oversættelse, bestemt for almindelig Brug, ventes dog ikke optaget Andet, end hvad der findes i Texten. Ligesaa lidt som man ved de tusinde andre Steder i det N. T., hvor der findes uhjemlede Læsemaader, har optaget disse og tilføiet kritiske Oplysninger, ligesaa lidt var der Grund til at afvige fra denne Fremgangsmaade ved et Sted, som mere end de fleste andre Varianter savner tilbørlig Hjemmel.

At med Opgivelsen af 1 Joh. V, 7 ogsaa Treenighedslæren skulde være opgivet, er en Paastand, som ikke behøver nogen Gjendrivelse i vore Dage, og som man ikke burde fremsætte til at forvirre Ukyndiges Dom om den theologiske Textkritiks Betydning; men vel kan det være af Vigtighed at minde om, at, ligesom Ordet Treenighed ikke findes i den hellige Skrift, saaledes er Treenighedslæren Resultat af den christelige Kirkes Bestræbelser for at forbinde de i det Nye Testament forekommende Sætninger

*) Non quidem invideo ei, qui hac spe lactatur; — siger Wetstein — majus tamen probo judicium Ciceronis in causa simili: *Hic tu, inquit, tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello, incenso tabulario interisse scimus omnes. Est ridiculum ad ea, quod habemus, nihil dicere, querere que habere non possumus* (pro Archia c. 4).

om Fader, Søn og Aand, et Resultat, der støtter sig ikke mindre til dogmatiske end til exegetiske Combinationer, d. v. s. til theologisk Udvikling, som kan trænge til stedse fremskridende videnskabelig Behandling og derfor være underkastet Forskjellighed, medens Troen paa Gud Fader, Søn og Helligaand eller Forestillingen om Gud i tredobbelt Subjectivitet er den christelige Religions ufortabelige Eiendom.*)

Fra Royal Geographical Society i London.

Journal Vol XXV. London 1860.

Fra Geological Society i London.

The Quarterly Journal Vol. XVII Part 1 No. 65. London.

Fra Istituto Veneto.

Atti. Serie III Tome 4. 5. Venezia 1859—60.

Memorie. Tome VIII Part 2. Tome IX Part 1. 2. 1860 og 61.

Fra Captain Burton.

The lake regions of central equatorial Afrika.

Fra Colonel Schaffner i London.

Schaffner, the North-atlantic Telegraph. Report of the surveying expeditions of 1859.

— — — Preliminary report of the surveying expeditions of 1860.

— — — Miscellaneous reports, speeches and papers.

* S. Lücke, Fragen u. Bedenken über die immanente Wesenstrinität. Theol. St. u. Krit. 1840. 1. H. S. 67 ff. Nitsch, Über die wesentliche Dreieinigkeits Gottes, sstds. 1841. 2. H. S. 295 ff. Weisse, Zur Vertheidigung des Begriffs der immanenten Wesenstrinität, sstds. S. 345 ff.